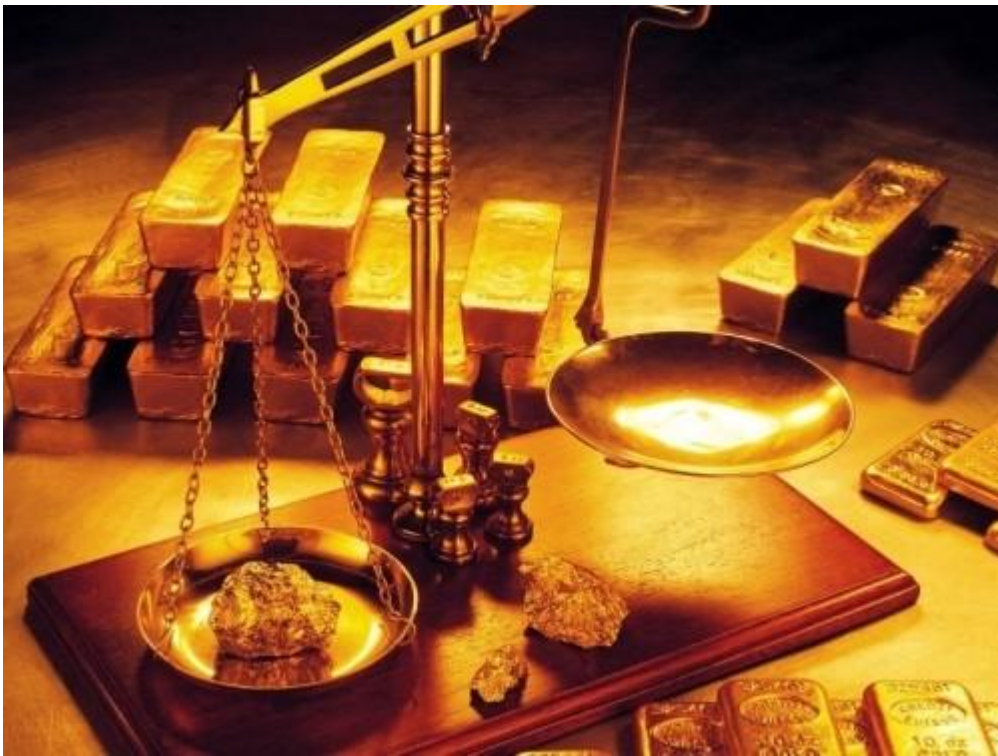

Кафедра економіки підприємства та корпоративного управління

С.С. Новицька

ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЗВ'ЯЗКУ

Конспект лекцій
з дисципліни «Економічна стійкість підприємства зв'язку»
для студентів спеціальності 8.03050401
«Економіка підприємства (за видами економічної діяльності)»
денної і заочної форм навчання

Одеса 2015

ББК 65.38
УДК 338.47:65.01
Н73

План НМВ 2015 р.

Рецензент: О.А. Князева, д.е.н., професор

Новицька С.С.

Н73 Економічна стійкість підприємства зв'язку: конспект лекцій з дисципліни «Економічна стійкість підприємства зв'язку» для студентів спеціальності 8.03050401 «Економіка підприємства» (за видами економічної діяльності) денної і заочної форм навчання / Новицька С.С. – Одеса: ОНАЗ, 2015. – 72 с.

Курс «Економічна стійкість підприємства зв'язку» є варіативною навчальною дисципліною циклу професійної і практичної підготовки студентів, основна мета викладання якої є формування у майбутнього фахівця (зокрема магістра) комплексу теоретичних знань і практичних умінь визначення, управління і забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку, економічного обґрунтування оцінювання її розвитку і забезпечення стратегічного функціонування.

Затверджено
на засіданні кафедри ЕП та КУ.
Протокол № 4 від 20.10.2015 р.

Затверджено
методичною радою академії зв'язку,
протокол №3 від 24.11.2015 р.

© Новицька С.С., 2015
© ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2015

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
Структура навчальної дисципліни.....	7
Модуль 1. Організаційно-економічні засади формування економічної стійкості підприємства	
Лекція 1. Теоретичне обґрунтування змісту економічної стійкості підприємства.....	8
1.1. Визначення поняття «економічна стійкість підприємства».....	8
1.2. Види економічної стійкості підприємства.....	10
1.3. Основні завдання забезпечення економічної стійкості підприємства.....	11
<i>Питання для самоконтролю</i>	
<i>Теми рефератів</i>	
Лекція 2. Складові економічної стійкості підприємства.....	13
2.1. Структурні складові внутрішньої підсистеми економічної стійкості підприємства.....	13
2.2. Структурні складові зовнішньої підсистеми економічної стійкості підприємства.....	15
<i>Питання для самоконтролю</i>	
<i>Теми рефератів</i>	
Лекція 3. Основні фактори, що впливають на рівень економічної стійкості підприємства.....	18
3.1. Внутрішні фактори, що впливають на економічну стійкість підприємства.....	18
3.2. Зовнішні фактори, що впливають на економічну стійкість підприємства.....	19
<i>Питання для самоконтролю</i>	
<i>Теми рефератів</i>	
Лекція 4. Управління економічною стійкістю підприємства.....	23
4.1. Етапи управління економічною стійкістю підприємства.....	23
4.2. Суть і значення антикризового управління економічною стійкістю підприємства.....	25
<i>Питання для самоконтролю</i>	
<i>Теми рефератів</i>	
Модуль 2. Методологія оцінки і формування напрямів забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку	
Лекція 5. Економічна безпека – необхідна умова забезпечення економічної стійкості підприємства.....	28
5.1. Історія розвитку наукової категорії «економічна безпека підприємства».....	28
5.2. Міжнародна економічна безпека. Економічна безпека країни.....	30
5.3. Сучасні підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства».....	32
<i>Питання для самоконтролю</i>	
<i>Теми рефератів</i>	

Лекція 6. Фінансова стійкість підприємства як одна зі складових його економічної безпеки.....	40
6.1. Визначення сутності фінансової стійкості підприємства.....	40
6.2. Фінансова стійкість – показник економічної безпеки підприємства..	41
<i>Питання для самоконтролю</i>	
<i>Теми рефератів</i>	
Лекція 7. Методичні підходи щодо оцінювання економічної стійкості підприємства зв'язку.....	45
7.1. Визначення необхідності методичного оцінювання економічної стійкості підприємства зв'язку.....	45
7.2. Поетапна методика оцінювання економічної стійкості підприємства зв'язку.....	46
7.3. Характеристика рівнів стратегічної стійкості підприємства.....	48
<i>Питання для самоконтролю</i>	
<i>Теми рефератів</i>	
Лекція 8. Шляхи забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку.....	51
8.1. Необхідність забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку.....	51
8.2. Забезпечення економічної стійкості підприємства на основі його інноваційної активності.....	51
<i>Питання для самоконтролю</i>	
<i>Теми рефератів</i>	
Фонд тестових завдань.....	54
Список використаної літератури.....	64

ВСТУП

Економічна стійкість підприємства зв'язку є однією з головних умов успішної та стабільної роботи в ринкових умовах. Економічна стійкість характеризує такий стан фінансово-економічних ресурсів підприємства, за якого раціональне їхнє використання є гарантією стабільної прибутковості, рентабельності та забезпечення процесу розширеного відтворення. Тому важливим критерієм забезпечення стійкого функціонування та розвитку підприємств сфери зв'язку та інформатизації є достатній рівень економічної стійкості. Чим вища економічна стійкість підприємства зв'язку, тим більш воно незалежне від різних коливань ринкової кон'юнктури, втрати провідних конкурентних позицій на ринку послуг зв'язку.

Актуальність економічної стійкості, в першу чергу, пов'язана із розвитком ринкових відносин – необхідно стало самим шукати надійних партнерів, вибирати напрями розвитку, визначати номенклатуру й обсяги надання послуг, ринки збуту, одним словом, все те, що в період планової економіки визначалося і гарантувалося державою.

У даний час все більш гострою стає необхідність розробки відповідних методів і механізмів оцінки рівня економічної стійкості підприємств зв'язку, що передбачає урахування зовнішніх і внутрішніх факторів, управління якими здатне вплинути на параметри функціонування підприємства. Особливо актуальна проблема економічної стійкості для підприємств сфери зв'язку та інформатизації, що визначають у цілому економічну стійкість України.

Доцільність вивчення матеріалу дисципліни «Економічна стійкість підприємства зв'язку» визначається тим, що в умовах невизначеності та мінливості економічної ситуації, що обумовлено конкуренцією суб'єктів господарювання і періодичністю прояву криз, ефективне функціонування підприємств сфери зв'язку та інформатизації можливе за рахунок, перш за все, забезпечення належного рівня економічної стійкості. Адже, чим вище стійкість підприємства, тим більше воно не залежить від несподіваної зміни ринкової кон'юнктури і, як наслідок, менше ризику збільшення втрат і настання банкрутства.

Мета дисципліни: формування у майбутнього фахівця (зокрема магістра) комплексу теоретичних знань і практичних умінь визначення, управління і забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку, економічного обґрунтування оцінювання її розвитку і забезпечення стратегічного функціонування.

Завдання дисципліни: вивчення основних теоретико-методичних принципів формування економічної стійкості підприємства як складової стратегічної стійкості специфічного формату підприємницької діяльності; вивчення основних аспектів управління економічної стійкості підприємства; розкриття сутності основних складових економічної стійкості підприємства, а саме економічної безпеки та фінансової стійкості; визначення методичних підходів щодо оцінювання рівня економічної стійкості підприємства зв'язку; розробка шляхів забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку.

Предмет вивчення дисципліни: теоретико-методологічні та науково-практичні аспекти формування економічної стійкості підприємства зв'язку у сучасних умовах господарювання.

Курс «Економічна стійкість підприємства зв'язку» є варіативною навчальною дисципліною циклу професійної і практичної підготовки студентів, які навчаються за програмою магістра спеціальності «Економіка підприємства» (за видами економічної діяльності).

Навчальна програма дисципліни сформована у відповідності з вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу. На її вивчення відводиться 120 години 4 кредити ECTS.

Формами підсумкового контролю успішності вивчення є захист індивідуального комплексного завдання і залік.

Структура навчальної дисципліни
«Економічна стійкість підприємства зв'язку» (ЕСПЗ)

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	всього	у тому числі:			всього	у тому числі:		
		лк	пз	срс		лк	пз	срс
Змістовий модуль 1. «Організаційно-економічні засади формування економічної стійкості підприємства»								
Лекція 1. Теоретичне обґрунтування змісту економічної стійкості підприємства	10	2	2	6				5
Лекція 2. Складові економічної стійкості підприємства	10	2	2	6		2		6
Лекція 3. Основні фактори, що впливають на рівень економічної стійкості підприємства	10	2	2	6				5
Лекція 4. Управління економічною стійкістю підприємства	11	2	2	7		2		6
Всього по змістовому модулю 1	41	8	8	25		4		22
Змістовий модуль 2. «Методологія оцінки і формування напрямів забезпечення ЕСПЗ»								
Лекція 5-6. Економічна безпека – необхідна умова забезпечення економічної стійкості підприємства	14	4	4	6		2	2	15
Лекція 7-8. Фінансова стійкість підприємства як одна зі складових його економ. безпеки	15	4	4	7				
Лекція 9-10. Методичні підходи щодо оцінювання ЕСПЗ	15	4	4	7		2		15
Лекція 11. Шляхи забезпечення ЕСПЗ	9	2	2	5				12
Всього по змістовому модулю 2	53	14	14	25		4	2	42
Всього годин	94	22	22	50	74	8	2	64
ІНДЗ (КЗ)	26				26			
Всього годин	120	22	22	50	100	8	2	64
Всього годин: для денної форми навчання: 120, в т.ч.: 22 лк, 22 пз, 26 інр, 50 срс; для заочної форми навчання: 100, в т.ч.: 8 лк, 2 пз, 26 інр, 64 срс.								

Лекція 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЗМІСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

План

- 1.1. Визначення поняття «економічна стійкість підприємства».
- 1.2. Види економічної стійкості підприємства.
- 1.3. Основні завдання забезпечення економічної стійкості підприємства.

1.1. Визначення поняття «економічна стійкість підприємства»

На сьогодні підприємства зазнають значних змін, викликаних економічною кризою. Відбувається суттєва трансформація всіх процесів взаємодії між ними, зростає залежність первинної виробничої господарської системи від макроекономічного ринкового середовища. Нестабільність економічної ситуації збільшує цю невизначеність, перетворює її в якийсь постійно діючий дестабілізуєчий фактор.

На даний момент головною метою й умовою функціонування підприємства стає отримання доходу в процесі своєї діяльності, задоволення попиту покупців, контроль за оптимізацією витрат, підвищення конкурентоспроможності та ін. Основним економічним інтересом підприємства стає досягнення економічної стійкості підприємства.

Метою даної лекції є теоретичне обґрунтування змісту економічної стійкості підприємства за допомогою аналізу різних думок вчених-економістів щодо визначення даного терміна.

Теоретичні та практичні аспекти економічної стійкості підприємства досліджувались в роботах відомих західних і вітчизняних вчених-економістів, таких як: І.Я. Богданов, П.В. Окладський, А.С. Барканов, І.Н. Омельченко, А.Н. Азріліян, О.В. Ареф'єва, Н.В. Шандова, Д.М. Городинська, А.В. Севастьянова, Г. Станслер, Ю.А. Сімах.

Разом з тим, залишаються недостатньо висвітленими питання щодо сутності та змісту категорії економічної стійкості підприємства. У зв'язку з цим існує необхідність в удосконаленні визначення поняття економічної стійкості підприємства на основі узагальнення і порівняння існуючих підходів до трактування цієї категорії.

На підставі проведеного аналізу теоретичних досліджень зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема Азріліяна А.Н. [1], Ареф'євої О.В. [2], Іванова В.Л. [3], Сімеха Ю.А [4], визначимо поняття економічної стійкості підприємства.

На нашу думку, економічна стійкість підприємства – це рівноважний збалансований стан економічних ресурсів, що забезпечує стабільну прибутковість і нормальні умови для розширеного відтворення стійкого економічного зростання в тривалій перспективі з урахуванням найважливіших зовнішніх і внутрішніх факторів.

Система управління (підприємства) повинна забезпечити прийнятну ефективність у рамках відхилень, що мають місце, яку можна характеризувати як стан рівноваги або стійкості.

Стан рівноваги слід розуміти як незмінність деяких показників системи, наприклад: обсягу поставок, прибутків та припустимих відхилень від їхніх заданих рівнів.

Економічна рівновага – стан економічної системи ринку, яка характеризується наявністю збалансованості, зрівноваження двох спрямованих факторів (наприклад, витрати і доход, попит та пропозиція).

Під станом стійкості розуміється спроможність економічної системи, що потрапила під несприятливі відхилення за межі її припустимого значення, повернутися у стан рівноваги за рахунок власних ресурсів, позикових, перепрофілювання виробництв та ін.

Під економічними ресурсами розуміються всі природні, людські й виготовлені людиною ресурси, які використовуються для виробництва товарів і послуг.

Основною метою економічної стійкості є забезпечення підприємства стабільною працею, а також утримання певної рівноваги й мінімального ризику для підприємства при зміні внутрішніх і зовнішніх факторів за допомогою економічних, фінансових й організаційних заходів.

Сучасний підхід до розуміння економічної стійкості не має комплексного системного вирішення і є досить одностороннім, оскільки він обмежується рамками фінансових категорій. Стійкість передбачає спроможність системи утримувати її у заданих параметрах. Для досягнення стійкого стану підприємство, яке є відкритою соціально-економічною системою, повинно володіти спроможністю відбивати негативний вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, спрямованих на зміну стійкості підприємства як системи. Звідси, класичним можна вважати визначення А.М. Гатауліна, який характеризує стійкість як стан системи або постійність послідовності з'єднання певних її елементів у часі в процесі її перетворень [5, с. 24].

Інші науковці під стійкістю підприємств розуміють їхню спроможність протистояти різним негативним як природним, так і економічним впливам. Це означає не тільки можливість долати несприятливі явища й уміння пристосовуватись до них, використовувати їх з найбільшим ефектом для підприємств. Деякі економісти під стійкістю розуміють такі властивості підприємств, які дають їм можливість в різних умовах, незалежно від ступеня відхилення їхніх характеристик від оптимальних, виготовити задану кількість кожного виду продукції необхідної якості з найменшими витратами. Інакше кажучи, стійкість підприємств – це їхня спроможність протистояти негативним внутрішнім і зовнішнім впливам та уміння пристосовуватися до змінних умов. У такому визначенні враховується також необхідність створення комплексу умов достатнього для того, щоб зменшити негативні наслідки можливої нестабільності внутрішньогалузевих і міжгалузевих зв'язків.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити певні узагальнення. Будь-яка цілеспрямована система повинна у процесі свого функціонування

виконувати поставлені перед нею завдання. З позиції підприємств економічну стійкість можна розглядати як спроможність системи зберігати свій працездатний стан щодо досягнення запланованих результатів за наявності різних впливів збурення. Збурення можуть викликати тимчасові відхилення координат стану системи у межах заздалегідь визначених допусків, але з припиненням впливів стійка система повинна повертатися у вихідне положення. Більше того, стійкість підприємства має забезпечуватись у будь-яких умовах і ситуаціях, що виникають як всередині системи, так і в навколишньому середовищі.

1.2. Види економічної стійкості підприємства

В економічній літературі розглядаються статична й динамічна стійкість підприємств [6, с.12]. Перша ототожнюється зі спокоєм, пасивністю, друга – зі стабільним розвитком. З погляду статички, підприємство слід розглядати у певному застиглому стані рівноваги його елементів, тобто за відсутності розвитку. Динамічний підхід передбачає дослідження підприємства у процесі зміни елементів його системи та їх співвідношення. Тому в динаміці економічна стійкість підприємства фактично означає його стійкий економічний розвиток. На наш погляд, традиційною формою стійкості як економічної категорії є стан рівноваги підприємства, який зберігається, незважаючи на вплив дестабілізуючих внутрішніх та зовнішніх факторів. «Поняття рівноваги і пов'язане з ним поняття стійкості відіграють важливу евристичну роль у вивченні динамічно розвинених систем як одну з умовних точок відліку. Проблема полягає лише в тому, що на основі цих понять не можна дати цілісного пояснення процесів у відповідних системах» [7].

В економічній літературі розрізняють внутрішню, зовнішню та «успадковану» стійкість [6, с. 12]. **Внутрішню стійкість** підприємства визначає загальний фінансовий стан, трудовий потенціал, натуральна й грошова структура виробництва, така їхня динаміка, коли забезпечуються стабільно високі економічні результати функціонування підприємства. Інакше кажучи, це такий стан матеріально-речовинної і вартісної структури виробництва та реалізації продукції і така її динаміка, які забезпечують стабільно високий результат функціонування підприємства. В основу досягнення внутрішньої стійкості покладається принцип активного реагування на зміну внутрішніх і зовнішніх факторів.

Зовнішня стійкість підприємства визначає стабільність економічного середовища, у межах якого здійснюється підприємницька діяльність. Вона досягається завдяки відповідній системі управління економікою у масштабах всієї країни.

Успадковану стійкість визначає наявність певного запасу міцності, що захищає підприємство від несприятливих дестабілізуючих виробничих умов та несподіваних змін зовнішніх факторів.

Загальна стійкість підприємства передбачає його спроможність до управління внутрішніми факторами та пристосування до зовнішніх факторів діяльності, завдяки чому підтримуються оптимальні умови ефективного господарювання.

1.3. Основні завдання забезпечення економічної стійкості підприємства

Одних із основних завдань забезпечення економічної стійкості підприємства необхідно вважати виявлення всього спектра реальних загроз і проблем притаманних управлінському процесу. Адже саме сьогодні в Україні умови економічної дестабілізації спричиняють до того, що більшість підприємств не можуть на належному рівні забезпечувати свою економічну стійкість, а деякі з них взагалі перебувають на межі банкрутства. Перелік загроз економічній стійкості підприємств дає загальне уявлення про завдання і цілі функціонування підприємства щодо забезпечення завдяки здійсненню своєчасного й ефективного управлінського процесу. Особливості багатьох кризових ситуацій на підприємствах зводяться до наступного: підприємства не залучені у систему заставних зобов'язань щодо власного майна; неволодіння маркетинговою політикою або помилкове її здійснення; відсутність жорсткого планування чи недостатня гнучкість і еластичність в реалізації планів; висока ймовірність помилок керівників при ухваленні важливих рішень; відсутність реакції на несподівану появу на ринку сильних конкурентів; нестабільність внутрішніх міжособистісних і міжгрупових відносин на підприємстві; неякісна технічна організаційно-технологічна підготовка виробництва; невизначеність щодо місії підприємства та методів її досягнення; неправильна або недостатньо продумана інноваційна політика; неповний облік внутрішніх змінних на підприємстві; відсутність належної уваги до стратегічного планування, недооцінка або незнання методів формування бюджету, а отже, проведення превентивної політики, яка нездатна передбачити чи хоча б пом'якшити потенційні кризові ситуації; відсутність необхідного резерву для безкризової роботи підприємства [7, с. 116-117].

Наведені причини не можуть охопити усі можливі кризові випадки. Доречно зазначити, що важливим фактором економічної стійкості є її гнучкість, гнучкість усієї системи управління, під якою розуміють спроможність системи пристосовуватись до зовнішніх умов, що постійно змінюються. Гнучкість управління економічною стійкістю забезпечується застосуванням відповідних алгоритмів управління, а також різними технічними й організаційними заходами, оскільки перебіг економічних процесів у часі має динамічний характер і в умовах гострої конкуренції потребує від підприємств швидкої адаптації до мінливих умов зовнішнього і внутрішнього середовища. У цих умовах виграє те підприємство, яке швидше ніж інші пристосується до реалій часу й адаптується до нових незвичних для нього умов.

Ми розуміємо під поняттям економічної стійкості підприємств сукупність взаємообумовлених та взаємопов'язаних складових галузі (фінансову, виробничу, кадрову, маркетингову, інвестиційну та управлінську), які за будь-яких умов забезпечують запас міцності діяльності підприємством та збалансований процес їхнього функціонування. Збалансованість досягається завдяки забезпеченню оптимальних кількісних співвідношень між елементами загальної системи, що надають їй можливість гармонійно розвиватися. Тому економічна стійкість підприємства передбачає такий стан підприємства, коли забезпечується максимально ефективна та доцільна робота всіх його елементів. Відповідно, під управлінням економічною стійкістю підприємства необхідно розуміти управлінський процес, як систему методів, засобів та принципів, що забезпечує такий стан складових цієї системи, їхнє формування та розподіл, який дає змогу підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні конкурентоспроможності виробничого процесу. Основною метою такого управління є забезпечення економічної стійкості підприємств відповідно до сталого функціонування та розвитку підприємств у поточному та перспективному періодах.

Забезпечення економічної стійкості підприємств передбачає їхню економічну самостійність, яка має виявлятися насамперед у здійсненні контролю за ефективним використанням власних ресурсів та у можливості найповнішого використання конкурентних переваг підприємства.

Питання для самоконтролю:

1. Визначення поняття «економічна стійкість підприємства».
2. Основна мета економічної стійкості.
3. Основні відмінності між внутрішньою і зовнішньою стійкістю підприємства.
4. Способи та методи забезпечення економічної стійкості підприємства.

Теми рефератів:

1. Теоретичні аспекти визначення «успадкованої» стійкості підприємства.
2. Забезпечення економічної стійкості підприємства у сучасних ринкових умовах.

Лекція 2

СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

План

- 2.1. Структурні складові внутрішньої підсистеми економічної стійкості підприємства.
- 2.2. Структурні складові зовнішньої підсистеми економічної стійкості підприємства.

2.1. Структурні складові внутрішньої підсистеми економічної стійкості підприємства

Виходячи із різноманіття проблем, що вирішуються у рамках зміцнення і збереження економічної стійкості підприємств, її можна визначити, застосувавши комплексну систему підсистем, виділивши її структурні складові (що було розглянуто у лекції 1): внутрішня, зовнішня й успадкована. Кожна з них є складною системою, що має власні параметричні оцінки. Адже будь-який імпульс із зовнішнього середовища може різко змінити стійкість однієї системи жодним чином не торкнувшись іншої. Розглянемо докладніше кожную зі складових економічної стійкості підприємств [8, 9, 10].

До складових внутрішньої підсистеми економічної стійкості підприємства необхідно, на нашу думку, віднести: фінансову, виробничу, кадрову, інформаційну, організаційну, маркетингову та управлінську складові.

Поняття **фінансової стійкості** підприємства багатогранне. Воно характеризується фінансовою незалежністю, спроможністю маневрувати власними коштами, достатньою фінансовою забезпеченістю діяльності, станом виробничого процесу. Суть фінансової стійкості визначається ефективним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів у процесі управління. Фінансова стійкість – це критерій надійності партнера. Її оцінка є підставою для зовнішніх суб'єктів визначати фінансові можливості підприємства на тривалу перспективу.

Виробнича складова підприємства відображає не тільки граничні обсяги виробництва тієї чи іншої продукції при найповнішому використанні матеріальних ресурсів і робочої сили [11, с. 25]. Це – і здатність підприємства аналізувати ситуацію у зовнішньому середовищі, і вміння своєчасно оцінювати кон'юнктуру на товарних ринках і ринках факторів виробництва. Нарешті, це – спроможність підприємства адаптуватися до умов зовнішнього середовища, що змінюється, завдяки постійному відстеженню змін потреб і попиту на товари і послуги, реалізації конкурентоспроможних ідей, що найкраще задовольняють ці потреби і попит, а також в результаті пристосування виробничого апарату до найефективнішого виконання підприємством своєї функції.

Забезпечення **кадрової складової** підприємства передбачає оцінку професійного рівня підготовки менеджерів, фахівців і робітників, мотивації персоналу, підприємницької активності менеджерів, рівня конфліктності

колективу, стилю керівництва менеджерів [12, с. 274]. «Кадри вирішують все!» – це гасло відоме в історії понад тисячу років і як завжди популярне на всіх рівнях. Тому власне процес управління стійкістю кадрів – залучення інтелектуального потенціалу, керівників та спеціалістів відповідного кваліфікаційного рівня і здібностей та правильне їх використання.

Інформаційна складова підприємства – це інтерактивна структура, що об'єднує людей, обладнання і процедури збору, аналізу, оцінки та розподілу належної, своєчасної і достовірної інформації між людьми, які ухвалюють управлінські рішення з метою підвищення у рамках економічної стійкості ефективного планування, впровадження і контролю [13, с. 161].

Формування **складової організаційної структури управління** має важливе значення для визначення статусу підприємства, напряму його економічної, правової та адміністративно-управлінської діяльності. Саме при забезпеченні стійкості організаційної структури управління підприємствами використовується блоковий підхід, відповідно до якого організаційна структура будь-якого підприємства показана у вигляді відособлених, але взаємозалежних укрупнених блоків. Завдяки стійкості функціонування цих блоків стійкіше працює і вся система в цілому. Таким чином, стійкість організаційної структури – це здатність підприємства формувати організаційну структуру з метою досягнення своїх цілей, реалізація яких забезпечує економічну стійкість підприємства.

Маркетингова складова підприємства полягає у забезпеченні оптимального співвідношення між попитом і пропозицією продукції визначального виду й асортименту, досягнення найдоцільнішої швидкості просування товарів (послуг) на шляху від виробника до кінцевого споживача [12, с. 190-193]. Тобто, стійкість маркетингової діяльності полягає в управлінні виробництвом або здійсненні іншої підприємницької діяльності з чітко поставленою метою. Це орієнтація на певного покупця і одночасний розвиток виробництва, формування попиту, вирішення проблем, пов'язаних із виробництвом товару, організація науково-дослідної роботи щодо створення нових зразків продукції, установлення цін на вироблені товари, координація планування і фінансування, а також регулювання усієї діяльності підприємства, включаючи транспортування, упакування, технічне обслуговування і збутові операції.

Управлінська складова виражається через її складові компоненти – ідеї управління, творчості, лідерства і життєвості. Так, японський менеджер О. Морімас вважає, що розвиток управління залежить значною мірою від творчого підходу до цього процесу. Саме через поєднання ідеї, політики та стратегії управління з творчістю народжується спосіб управління, що зумовлює особливий характер розвитку підприємства. Він зазначає, що управління – це «стовбур» підприємства, який є базою виживання в умовах «негоди», що панує у зовнішньому світі [13].

2.2. Структурні складові зовнішньої підсистеми економічної стійкості підприємства

До складових зовнішньої підсистеми необхідно, на наш погляд, віднести також: інвестиційну, комунікаційну, соціально-психологічну, інноваційну, екологічну, технічну і технологічну складові економічної стійкості підприємства. Процес ефективного управління оновленням продукції і послуг підприємств, а також їхнього виробництва і всіх видів операцій в умовах ринкового середовища з метою максимізації прибутку становить процес управління інноваційною діяльністю підприємства. При оцінюванні інноваційної складової підприємства враховується наявність стратегії його технологічного розвитку і програми інвестування виробництва з різних джерел. Управління інноваційною стійкістю має упорядковувати процес інноваційної діяльності підприємства з метою досягнення ним ефективної діяльності відповідно до цілей і завдань.

Інвестиційна складова насамперед означає стабільність капіталовкладень, сукупних затрат, довгострокових вкладень коштів, що визначаються сукупністю економіко-психологічних показників, які оцінюють можливість отримання інвестором максимального прибутку при мінімальному ризику вкладання коштів. Інвестиційна складова підприємства визначається матеріально-фінансовими умовами розширення та модернізації виробництва, створенням виробничої, соціальної інфраструктури, товарно-матеріальних запасів і резервів, підготовкою і перепідготовкою кадрів, розвитком і наукового обслуговування. Вже це визначає темпи розвитку економічної стійкості підприємства та рівень його конкурентоспроможності в сучасних умовах господарювання.

Соціально-психологічну складову можна визначити як здатність суб'єкта господарювання створювати такі умови праці і побуту на підприємстві, які забезпечують раціональну організацію трудової діяльності, охорону і зміцнення здоров'я персоналу, задоволення працею та її результатами, а також сприяють підвищенню професіоналізму працівників.

Комунікаційна складова підприємства передбачає спроможність підприємства формувати раціональні зв'язки із зовнішнім середовищем. Йдеться про регулювання зв'язків з постачальниками, державними органами управління, а також зі споживачами послуг підприємства. Усе різноманіття комунікаційних відносин доцільно розглядати через призму стійкості роботи підприємства, бо саме комунікаційні відносини можуть характеризувати або повну підтримку учасниками процесу виробництва, або наявністю протиріч між ними. Результатами цих відносин тим або іншим чином можуть позначатися на рівні економічної стійкості підприємства.

Технічна і технологічна складова підприємства полягає у розвитку науково-технічного і виробничого потенціалу, який забезпечує конкурентоспроможність підприємства за рахунок власних інтелектуальних і технологічних ресурсів. Вона пов'язана зі стабільною роботою техніки і технічних систем, що становлять матеріально-технічну базу підприємства, яка

забезпечує його роботу у безпечному режимі, із заданим діапазоном протягом всього терміну експлуатації.

Перед суспільством сьогодні гостро постають завдання розумного, раціонального використання природних запасів. Вирішення екологічних проблем, орієнтованих на екологічну складову, полягає в усуненні конфліктних екологічних ситуацій, створенні ефективних систем управління сьогодні і на перспективу. З огляду на це зростає роль природоохоронних і природовідновлювальних функцій. Отже, показники екологічності товару та виробничих процесів визначають рівень шкідливого впливу на навколишнє середовище та здоров'я людини, а отже і на рівень екологічної стійкості підприємства.

До складових зовнішньої підсистеми економічної стійкості підприємств необхідно, на нашу думку, віднести ринкову складову та зовнішні зв'язки. Ринкова складова підприємства орієнтована на споживачів, дистриб'юторів, впливових осіб, конкурентів і макромаркетингове середовище, що підтримує оптимальний баланс цих чотирьох суб'єктів за допомогою міжфункціональної координації. Найважливішою умовою забезпечення економічної стійкості підприємства в сучасних умовах є наявність свободи підприємництва і вибору. Вивчення загальносвітових тенденцій показує, що економічна стійкість базується на формуванні особливого сектору економіки, що спирається на тісний зв'язок науки і виробництва, співпрацю і симбіоз, які часто зрощуються у різноманітні специфічні системи і структури, створюючи інноваційне середовище. Саме таке середовище, на наш погляд, і визначає зовнішні зв'язки. Основні форми і механізми такої інтеграції і господарської взаємодії досить добре відомі. Це – спільне виробництво, субпідряд, договірна спеціалізація, кооперативні поставки, лізинг, франчайзинг, венчурний інноваційний бізнес, співпраця у наукових і дослідно-конструкторських розробках. Від стійкості такої співпраці виграють усі задіяні у цьому процесі підприємства.

До складових успадкованої підсистеми економічної стійкості підприємств необхідно, на наш погляд, віднести: торговельну марку та корпоративну репутацію. Під стійкістю торговельної марки необхідно розуміти міру прихильності або лояльності покупців. Іншими словами, імідж бренду створює у свідомості покупців стійке очікування якості, вартості тощо. Сильна торгова марка демонструє вищу стабільність при підвищенні ціни, ніж її конкуренти. Тому торговельну марку можна вважати стійкою (сильною), якщо споживач готовий платити за неї вищу ціну.

Будь-яке підприємство здійснює безліч видів діяльності, необхідних для розробки, виробництва, вивчення ринку, доставки товару і післяпродажного обслуговування. Виходячи з цього, види діяльності можна поділити на два основних типи: основні і допоміжні. Ланцюжок цінностей на конкретному підприємстві будується за принципом важливості тих або інших видів діяльності, а також з урахуванням їхнього потенціалу у процесі диференціації. Так, до основних видів діяльності підприємства можна віднести: закупівлі, виробництво, складування і дистрибуцію, продаж і маркетинг тощо. Що стосується допоміжних видів діяльності, то тут джерелами диференціації

можуть бути: людські ресурси, НДДКР, інфраструктура. У цьому контексті ми хочемо звернути увагу саме на інфраструктуру, як одну із показників, що впливає на економічну стійкість підприємства. Саме до такого виду діяльності відноситься корпоративна репутація і сприйнятливість до потреб клієнтів, метою якої є максимізація частки купівельної спроможності споживачів, за умови їхньої прихильності і довіри до конкретного підприємства. Дії, спрямовані на підвищення іміджу компанії у суспільстві, на підтримку її позитивної пізнаваності і репутації керівників, забезпечує підприємству корпоративну репутацію, стійкість якої залежатиме від участі у виставках, публікаціях, інтерв'ю, здатних викликати широкий суспільний резонанс, участі у семінарах, поширенні сувенірної продукції, спонсорства тощо. Корпоративна репутація додає надійності підприємству в ефективній співпраці як з партнерами, так і з покупцями, що загалом сприяє зміцненню економічної стійкості підприємства.

Таким чином, найважливішою ознакою економічної стійкості підприємства є його спроможність функціонувати і розвиватись в умовах мінливого внутрішнього і зовнішнього середовища. Тому поділ факторів, що впливають на економічну стійкість, на внутрішні й зовнішні (що детальніше буде розглянуто у лекції 3), є найсуттєвішим. Тільки інтегрована сукупність дій усіх цих факторів забезпечує цілісність та єдність сукупного й індивідуального економічного відтворення. Саме від урахування існуючих умов господарювання та пристосування до них, залежить економічна стійкість підприємств.

Питання для самоконтролю:

1. Визначення поняття «фінансова стійкість» та її значення як головної складової внутрішньої підсистеми економічної стійкості підприємства.
2. Роль і значення таких складових внутрішньої підсистеми економічної стійкості підприємства, як:
 - виробнича;
 - кадрова;
 - інформаційна;
 - організаційна;
 - маркетингова;
 - управлінська.
3. Основні складові зовнішньої підсистеми економічної стійкості підприємства.
4. Визначення складових укладованої підсистеми економічної стійкості підприємства.

Теми рефератів:

1. Роль і значення інформаційної складової внутрішньої підсистеми економічної стійкості підприємства.
2. Визначення взаємозв'язку між складовими внутрішньої і зовнішньої підсистем економічної стійкості підприємства.

Лекція 3

ОСНОВНІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

План

3.1. Внутрішні фактори, що впливають на економічну стійкість підприємства

3.2. Зовнішні фактори, що впливають на економічну стійкість підприємства

3.1. Внутрішні фактори, що впливають на економічну стійкість підприємства

Економічна стійкість підприємства – це якісна характеристика господарюючого суб'єкта, яка визначає здатність системи реагувати через механізми адаптації, опору та уникнення стосовно негативних факторів впливу внутрішнього та зовнішнього середовища з метою збереження збалансованого процесу функціонування.

Більш прийнятне і точне тлумачення терміна «економічна стійкість» пропонує Цямрюк Ю.С., розглядаючи її як «рівноважний збалансований стан економічних ресурсів, що забезпечує стабільну прибутковість і нормальні умови для розширеного відтворення стійкого економічного зростання в тривалій перспективі з урахуванням найважливіших зовнішніх і внутрішніх факторів» [14]. При цьому основні зовнішні чинники можна поділити на загальноекономічні (інфляція, нестабільність податкової системи та законодавства, зниження доходності населення тощо) та ринкові (зниження місткості ринку, зниження попиту, нестабільність валютного ринку тощо).

Внутрішні фактори, що впливають на економічну стійкість підприємства, можна поділити на чотири групи:

1. **Технологічні фактори**, які забезпечують постійність постачання ресурсів для всіх технологічних ланок виробництва. Тобто вони характеризують технологічний устрій виробництва.

2. **Організаційні фактори**, які визначають рівень спеціалізації виробництва, стратегію і тактику підприємства, рівень використання людського капіталу, інвестиційну та інноваційну діяльність, ступінь та досконалість маркетингу та менеджменту, а також ділову активність підприємства.

3. **Фінансово-економічні фактори**, що визначають продуктивність факторів виробництва, витрати на виробництво, обсяг товарної та валової продукції, постачання засобів виробництва, обсяг виручки від реалізації продукції, збут продукції. Через ціни, страхування, фінансування з бюджету, стимулювання праці, тарифи, кредити, дотації, податки проявляються зазначені фактори [14]. Оскільки в ринкових умовах господарювання саме фінанси є рушійною силою будь-якої економічної системи, ці фактори вважаються вирішальними та основними [15, с. 112].

4. **Соціальні фактори**, які визначають розвиток підприємства та його потенціал у соціальному аспекті (матеріальний добробут працівників, розвиненість соціальної інфраструктури, кадрове забезпечення, умови праці, демографічна ситуація тощо).

3.2. Зовнішні фактори, що впливають на економічну стійкість підприємства

В сучасних умовах господарювання підприємство перебуває під постійним впливом зовнішнього середовища, яке є нестабільним, мінливим. Зовнішнє середовище безпосередньо впливає на цілі, стратегію та тактику підприємства.

Рисами зовнішнього середовища в умовах ринкових перетворень, мінливості та невизначеності є такі: динамічність, інтегрованість та різноманіття суб'єктів.

Внутрішнє середовище підприємств завжди знаходиться під пильною увагою зацікавлених користувачів, зокрема управлінців.

Стосовно факторів зовнішнього середовища, можна стверджувати, що підприємство спроможне вплинути на такі фактори, але адаптуватися до змін зовнішнього середовища підприємство, особливо стійке, повинно.

З проведених досліджень деяких вчених-економістів можна зробити висновок, що зовнішні фактори є потенційними носіями загроз. Для цього потрібно на державному чи галузевому рівні проводити моніторинг факторів зовнішнього середовища, з метою вчасного усунення негативних тенденцій. За даних умов підприємство матиме можливість своєчасно реагувати, адаптуватись та приймати правильні управлінські рішення. Визначимо оцінку впливу деяких зовнішніх факторів на економічну стійкість підприємств у сучасних умовах господарювання (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Матриця оцінки впливу деяких зовнішніх факторів на економічну стійкість підприємств

Фактори	Прояви/Наслідки	Засоби реагування
1	2	3
Контрагенти	Сильні сторони 1. Сприяння розвитку науково-технічного прогресу. 2. Розширення виробництва. 3. Стимулювання якості продукції.	1. Освоєння нових ринків збуту. 2. Стабільна підтримка промислових підприємств на державному та регіональному рівнях.
	Слабкі сторони 1. Цінова залежність. 2. Гальмування виробництва. 3. Недостатня забезпеченість сировиною. 4. Зменшення ринків збуту.	
Податковасистема	Сильні сторони 1. Право на податковий кредит,	1. Визначення пріоритетних галузей та надання їм

	податкові пільги. 2. Стимулювання економічного розвитку. 3. Зменшення кількості податків та ставки податку на прибуток.	податкових пільг та стимулів. 2. Забезпечення тісного зв'язку податкової політики з бюджетною та грошово-кредитною політикою
	Слабкі сторони 1.Збільшення податкового навантаження. 2.Неефективна податкова політика. 3.Тінізація економіки.	
Інвестиційна політика	Сильні сторони 1. Можливість оновлення матеріально-технічної бази. 2. Залучення фінансових ресурсів іноземних інвесторів. 3. Створення нових робочих місць.	1. Запровадження системи страхування інвестиційних ризиків для збільшення інвестицій в промисловість. 2. Поліпшення інвестиційного клімату
	Слабкі сторони 1.Неспроможність забезпечення фінансовими ресурсами. 2.Неспроможність оновлення матеріально-технічної бази. 3.Несприятливий інвестиційний та бізнес-клімат.	
Нестабільна політична ситуація	Сильні сторони 1. Залежність від персональної волі суб'єктів політичної влади. 2. Відкритість інформації.	1. Впровадження антикризових заходів
	Слабкі сторони 1. Перерозподіл ринків впливу. 2. Високий рівень тінізації економіки. 3. Несприятливі умови для інвестування. 4. Створення адміністративних бар'єрів.	
Зміни законодавчої бази України	Сильні сторони 1. Державні програми економічного та соціального розвитку. 2. Позитивна динаміка розвитку бізнесу. 3.Законодавча захищеність.	Визначення на правовому рівні режиму об'єктів інтелектуальної власності
	Слабкі сторони 1. Неоднозначна трактовка норм законодавства. 2. Невизначеність правового поля Підприємства. 3. Ускладнюється практична діяльність підприємства.	

Науковий потенціал галузі	Сильні сторони 1. Поява новітніх технологій. 2. Збільшення конкурентоспроможності продукції галузі. 3. Прискорення технологічної модернізації галузі.	1. Запровадження ресурсоощадних технологій. 2. Відновлення підготовки кваліфікованих кадрів. 3. Оновлення системи організації наукових досліджень. 4. Підвищення престижу інтелектуальної праці. 5. Надання державної підтримки підприємствам, які займаються науковими дослідженнями
	Слабкі сторони 1. Низька якість кадрів та їх віддача. 2. Зниження конкурентоспроможності продукції галузі. 3. Неспроможність за відсутності необхідних коштів прискорити технологічну модернізацію галузі.	
Фінансово-кредитна політика	Сильні сторони 1. Доступність запозичення коштів. 2. Пожвавлення ділової активності підприємств.	1. Відновлення банківського кредитування реального сектору з пільговими умовами для промисловості. 2. Держава, як гарант при наданні кредитів. 3. Оздоровлення банківської системи
	Слабкі сторони 1. Подорожчання кредитних коштів. 2. Зменшення державного фінансування внаслідок обмеженості бюджетних фінансів. 3. Зростання цін на продукцію промисловості.	
Корупція	Сильні сторони 1. Ризик викриття і покарання. 2. Перестановки у владних командах. 3. Набуття досвіду протидії корупції.	1. Зміна чинних процедур Держзакупівель. 2. Впровадження антикорупційних заходів. 3. Інформованість респондентів
	Слабкі сторони 1. Прояв «нездорового» монополізму. 2. Криміналізація суспільства. 3. Загрози економічній безпеці підприємств. 4. Погіршення бізнесового та інвестиційного клімату.	

Звичайно, якщо всі вищеназвані фактори розглядати як складові макрооточення, то безумовно, між ними можливо прослідкувати взаємозв'язок, взаємообумовленість та вплив один на одного. Так, зміна одного фактора приводить до зміни іншого. Також ступінь впливу залежатиме від розміру підприємства, його територіального розташування.

Таким чином, оцінку впливу факторів зовнішнього середовища на економічну стійкість промислового підприємства ми здійснили за допомогою

сканування середовища, тобто шляхом збирання інформації зі статистичних збірників та наукових статей. Сканування середовища здійснювалось методами спостереження, опитування.

Отже, доведено, що зовнішні фактори є потенційними носіями загроз. Для цього потрібно на державному чи галузевому рівні проводити моніторинг факторів зовнішнього середовища, з метою вчасного усунення негативних тенденцій. За даних умов підприємство матиме можливість вчасно реагувати, адаптуватись та приймати правильні управлінські рішення.

Питання для самоконтролю:

1. Сутність і значення технологічних, організаційних, фінансово-економічних та соціальних факторів, що впливають на економічну стійкість підприємства.
2. Визначення основних зовнішніх факторів, що впливають на економічну стійкість підприємства.
3. Оцінка впливу основних зовнішніх факторів на економічну стійкість підприємства.

Теми рефератів:

1. Сутність і ступінь впливу на економічну стійкість підприємства внутрішніх факторів.
2. Визначення внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на економічну стійкість підприємства сфери зв'язку та інформатизації.

Лекція 4

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

План

4.1. Етапи управління економічною стійкістю підприємства

4.2. Суть і значення антикризового управління економічною стійкістю підприємства

4.1. Етапи управління економічною стійкістю підприємства

Процес успішного функціонування і розвитку підприємства в умовах ринкової економіки залежить від рівня його економічної стійкості, тому останніми роками стійкий розвиток підприємства став одним із пріоритетних стратегічних завдань.

Перехідний період розвитку України як незалежної держави характеризується трансформаційними перетвореннями економічної системи [71]. Цю особливість економічної ситуації ускладнює теперішня світова економічна та фінансова криза. Зовнішнє середовище підприємства всіх видів економічної діяльності й особливо сфера зв'язку та інформатизації є нестабільною, важко передбачуваною і несприятливою, що призвело до різкого зменшення обсягів кредитування, уповільнення ділової активності, скорочення обсягів надання послуг (зокрема фіксованого зв'язку) та загострення соціальних проблем.

Досліджено теоретичні та практичні аспекти економічної стійкості підприємства у роботах В. Беренса, Ю. Брігхема, Дж.К. Ван Хорна, У. Оучі, Роберта, Н. Холта, Е. Хелфєрта, Р. Фатхутдінова, А. Севастьянова, Г. Станслера, І. Омельченка, В. Семенова, А. Кузнецова, Л. Мельника, О. Кузьміна, В. Василенка, О. Ареф'євої, Д. Городинської, Ю. Сімехи, С. Тхора, В. Іванова, Н. Шандової, О. Раєвнєвої, М. Афанасьєва, В. Пономаренко та ін. Ці дослідження стосуються здебільшого визначення категорії «економічна стійкість» та обґрунтування системи основних показників, що її характеризують. Огляд останніх досліджень з проблеми економічної стійкості дає можливість трактувати цю економічну категорію як стан підприємства, за якого воно є внутрішньо стабільним та спроможним своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища, щоб не лише зберегти і сформувати фактори, які забезпечують його рівновагу, а й сприяти його подальшому розвитку. Проте, процес управління економічною стійкістю через реалізацію загальних функцій менеджменту та конкретних практичних технологій її забезпечення у цих роботах не набув детального дослідження.

Для уточнення категорії «стійкість системи» та можливості застосування цього поняття стосовно суб'єктів господарювання слід звернутись до положень теорії систем та синергетики. Відповідно, розглянемо підприємство як складну відкриту динамічну систему, що складається із певної сукупності підсистем, тісно взаємопов'язаних між собою, внаслідок їхньої злагодженої взаємодії виникає синергійний ефект. Для досягнення визначених цілей необхідно

виконати такі завдання: провести аналіз існуючих підходів до розгляду поняття «економічної стійкості», здійснити інтерпретацію категорій теорії систем та біологічних наук стосовно суб'єктів господарювання, сформулювати визначення «стійкості функціонування» та «стійкого розвитку підприємства» з урахуванням категорій «стан», «поведінка», «розвиток системи».

Наука містить значну кількість формалізацій визначення «стійкості», які залежать від специфіки конкретної системи та використовуються під час аналізу поведінки системи. У зв'язку з цим у різних галузях науки теорія стійкості сформувалася у самостійний розділ науки зі своїм інструментарієм дослідження. Термін «стійкість» в економіку був запозичений із математики та фізики, де він також зазнавав постійних змін (теорії Ляпунова, Пуанкаре, Лагранжа). У математичних науках виділяють різні типи стійкості: статична, динамічна; структурна і результуюча стійкість траєкторії; стійкість за початковим положенням; стійкість до зовнішніх збурень; стійкість інваріантної множини; стійкість аттрактора, або асимптотична стійкість тощо. Застосувати перераховані типи стійкості щодо підприємства буде неможливо, оскільки це є складною системою, яка складається з багатьох різнорідних елементів та зв'язків і для якої характерні поліфункціональність, багатоваріантність розвитку, полікритеріальність під час оцінювання її властивостей та характеристик. Тому застосувати стандартні методи дослідження й забезпечення стійкості фізико-математичних наук в економіці фактично неможливо, або такі завдання надзвичайно складно виконати на практиці.

Управління економічною стійкістю підприємства становить циклічний процес, який складається з послідовних етапів, на кожному з яких реалізуються загальні функції менеджменту, формуються відповідні методи управління економічною стійкістю, методи менеджменту перетворюються у конкретні управлінські рішення.

Розглянемо докладніше перший етап управління економічною стійкістю підприємства, а саме реалізацію загальних функцій менеджменту. Схематично його можна зобразити таким чином (рис. 4.1).

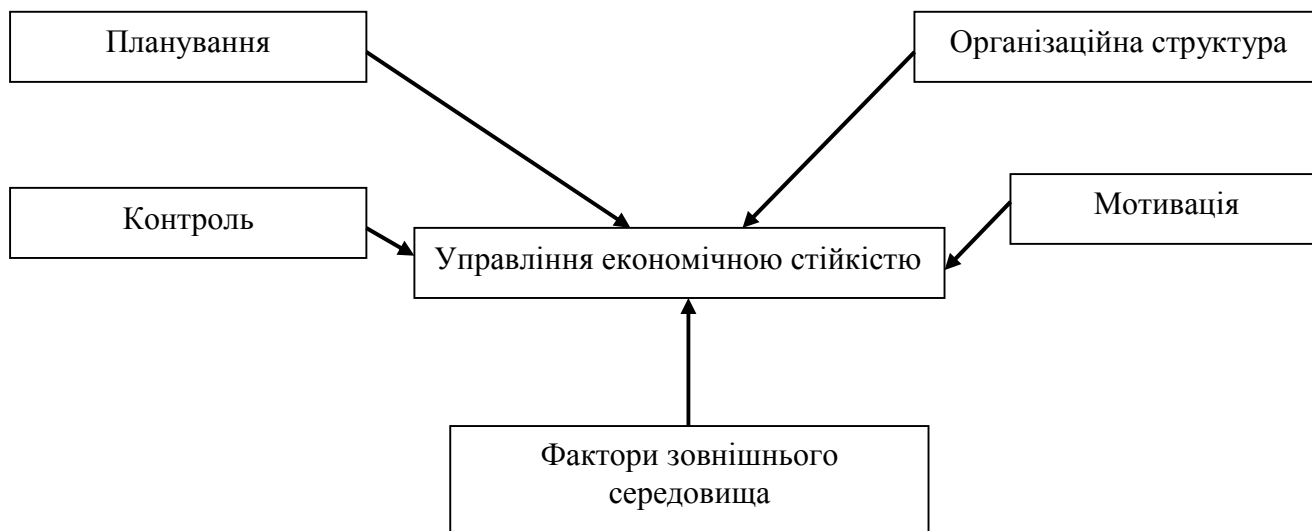

Рис. 4.1. Загальна схема управління економічною стійкістю підприємств

Стійкість підприємства – це динамічне, комплексне, складне і багатогранне поняття. Залежно від специфіки конкретної системи воно має багато підходів до визначення та охоплює широке коло об'єктів. Вперше термін «економічна стійкість» був вжитий при розгляданні проблем обмеженості природних ресурсів, які спровокували виникнення енергетичних криз 1973 та 1979 років. Метою концепції економічної стійкості було забезпечення стабільного розвитку світового господарства на основі економного і раціонального використання ресурсів. Згодом вона була відображена у теорії економічної безпеки держави – «ecosestate» («economic security of state»). Економічну стійкість держави можна забезпечити лише за економічної стійкості її компонентів (територій, галузей економіки, підприємств).

4.2. Суть і значення антикризового управління економічною стійкістю підприємства

Проаналізувавши існуючі наукові праці, можна виділити чотири основні підходи до розгляду поняття «економічна стійкість», що існують сьогодні в економічній науці. Перший підхід передбачає застосування терміна «Steady state» (стійкий стан, стан стаціонарної стійкості), який був введений Р.Солоу і відображає умови динамічної рівноваги економічної системи. В. Ячменьова вважає: «...стійкість у загальному вигляді зумовлена можливостями внутрішніх енергоматеріальних сил елементів організації, які здатні підтримувати її в межах характерної для неї рівноваги і які відповідно дають можливість організації зберігати структуру і виконувати свої функції стійко, надійно у змінних умовах середовища» [84]. Багато науковців, зокрема С. Анохін, І. Бланк, А. Загорулькін, Б. Колас, О. Колодізев, К. Нужний, В. Рошин, Ю. Сімех, В. Сумин та ін. звертаються до поняття стійкого стану, рівноваги під час дослідження «економічної стійкості». Проте, слід зазначити, що термін «стійкість» характеризує процес, пов'язаний із рівновагою, але не є тотожним їй. Другого підходу щодо розгляду проблеми стійкості промислового підприємства дотримується сьогодні більшість західних науковців. Російські та українські економісти-дослідники, такі як В.Дергачева, Д. Ковальов і Т. Сухорукова, З. Коробкова, Є. Коротков, А. Шеремет, Ю. Масленко та Н. Кульбака, І. Недін економічну стійкість підприємств ототожнюють з його фінансовим станом.

Існуючі підходи до розгляду «економічної стійкості функціонування та розвитку підприємства» в економічній науці:

- розгляд стійкості із застосуванням терміна «Steady state» (стійкий стан), який відображає умови динамічної рівноваги економічної системи;
- розгляд проблеми стійкості промислового підприємства з точки зору його фінансової стійкості, уникнення банкрутства і забезпечення конкурентоспроможності;
- розгляд проблеми стійкості відповідно до положень концепції «стійкого розвитку» («sustainable development»);

- використання як основи концепції стійкого економічного зростання (sustained positive economic growth), що характеризує динамічну рівновагу економічної системи та її ефективний розвиток.

Сьогодні не існує чіткої класифікації видів стійкості. Проте з позицій системного підходу для підприємства можна розглядати наступні види:

- стійкість зовнішніх зв'язків;
- соціально-психологічну стійкість;
- фінансову стійкість;
- екологічну стійкість;
- економічну стійкість;
- стійкість роботи персоналу;
- комунікаційну стійкість;
- інноваційну стійкість;
- структурну стійкість и т.п.

Якщо навіть поверхово оцінити тільки наведені види стійкості, то можна з упевненістю сказати, що усі вони впливають на можливості організації і її результативність.

Взагалі, корисно і вчасно буде згадати про те, що собою являє стійкість в уявленні різних дослідників. «Поняття рівноваги» і пов'язане з ним поняття «стійкість» відіграють важливу евристичну роль у вивченні динамічно розвинених систем, виступаючи в якості однієї з умовних точок відліку. Проблема полягає лише в тім, що на основі цих понять не можна побудувати цілісного пояснення процесів у відповідних системах.

Щоб сформулювати поняття «економічна стійкість підприємства», нами виконаний аналіз складових цього терміна, в результаті чого виявлені наступні показники та узагальнені їх характеристики: система управління (підприємства), яка повинна забезпечити прийнятну ефективність у рамках дозволених відхилень, що можна характеризувати як стан рівноваги або стійкості. Стан рівноваги слід розуміти як незмінність деяких показників системи, наприклад: обсягу постачань, прибутки і припустимі відхилення від їхніх заданих рівнів; економічна рівновага показує стан економічної системи ринку, який характеризується наявністю збалансованості, зрівноваження двох різноспрямованих факторів (наприклад, витрати і доход, попит та пропозиція) (див. лекцію 1). Рівновага може бути нестійкою – короткочасною, і стійкою – тривалою. Під стійкістю розуміється спроможність економічної системи, що потрапила у несприятливе відхилення за межі її припустимого значення, повернутися у стан рівноваги за рахунок власних та позичених ресурсів. Оскільки стійка діяльність підприємства залежить від внутрішніх можливостей ефективно використовувати всі наявні в його розпорядженні ресурси, то слід з'ясувати, що ж розуміється під економічними ресурсами.

Під економічними ресурсами розуміються всі природні, людські і вироблені людиною ресурси, що використовуються для виробництва товарів і послуг (див. лекцію 1).

Економічні результати діяльності будь-якої організації зазнають коливань і залежать від багатьох факторів. Це призводить до того, що більшість

організацій проходять стадії підйому і спаду, а багато з них опиняються в кризовій ситуації і наближаються або стають банкрутами. Економічна кризова ситуація – це раптове (незаплановане) настання обмеженої чи припинення результативної (ефективної) діяльності підприємств з важко прогнозованими наслідками її подальшого функціонування і розвитку. Важливість антикризового управління зумовлюється наступними факторами: його головною метою є забезпечення

тривалого положення на ринку і стабільно стійких фінансів фірми при будь-якій економічній і політичній ситуації в країні. В сучасних умовах економічної і соціально-політичної нестабільності в Україні ймовірність банкрутств різко підвищується. Проте для подолання кризової ситуації підприємств може використовуватись низка способів (методів, шляхів виходу із банкрутства і фінансового оздоровлення), що апробовані на практиці. Ці способи і методи відображаються в антикризовій програмі фірми, яку розробляють висококваліфіковані спеціалісти (експерти). Необхідно підкреслити, що антикризова програма використовується як для санації фірм-банкрутів, так і для покращання фінансового стану і виходу із кризи фірм, що знаходяться на межі банкрутства.

Отже, враховуючи вищенаведене, спектр заходів, спрямованих на активізацію об'єктивно існуючих антикризових механізмів впливу на стійкість підприємства, повинен бути спрямований на удосконалення внутрішніх методик аналізу і прогнозування стійкості як особливо важливої складової системи.

Таким чином, управління економічною стійкістю підприємств можна розглядати як процесний вплив на розширене та стійке економічне зростання в перспективі з урахуванням рухливості зовнішнього середовища, а також можливості системи до швидкої адаптації. Але подальших досліджень потребує проблема зв'язку стійкості підприємства з антикризовим управлінням.

Питання для самоконтролю:

1. Визначення основного змісту управління економічною стійкістю підприємства.
2. Важливість антикризового управління економічною стійкістю підприємства.

Теми рефератів:

1. Напрями підвищення ефективності управління економічною стійкістю підприємства.
2. Значення і необхідність впровадження антикризового управління економічною стійкістю підприємства у сучасних умовах господарювання.

Лекція 5

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА – НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

План

- 5.1. Історія розвитку наукової категорії «економічна безпека підприємства»
- 5.2. Міжнародна економічна безпека. Економічна безпека країни.
- 5.3. Сучасні підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства»

5.1. Історія розвитку наукової категорії «економічна безпека підприємства»

Загроза зниження рівня економічної безпеки вітчизняних підприємств обумовлена інерційністю їх структури виробництва, підвищенням фізичного зносу обладнання, технологічною відсталістю. У даному контексті особливої актуальності набуває необхідність розробки ефективних механізмів підвищення рівня економічної безпеки.

Значний вклад у дослідження економічної безпеки підприємства внесли відомі вчені-економісти: Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М., В. Тамбовцев, Р. Дацків, Плетнікова І. Л., В. Шликов, Кірієнко А. В. [16; 17; 18; 19; 20-22]. Розроблено багато ґрунтовних методичних підходів до оцінки рівня економічної безпеки, але не виділено чіткої градації таких рівнів.

Наукова категорія «безпека» визначається з різних позицій. Зокрема, безпека – як стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства й держави від внутрішніх і зовнішніх загроз [23]. З точки зору самостійності безпека визначається як стан суспільних відносин, за якого особистість, соціальна група, народ, країна (держава) може самостійно, суверенно, без втручання й тиску ззовні вільно обирати й здійснювати свою стратегію міжнародної поведінки, духовного, соціально-економічного й політичного розвитку [24]. З позицій ризикованості безпека – це відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання збитків [25]. З урахуванням системного підходу безпека визначається як такий стан складної системи, коли дія зовнішніх і внутрішніх факторів не призводить до погіршення системи або до неможливості її функціонування й розвитку [26]. Таким чином, існують різні підходи до визначення поняття «безпека», які враховують захищеність, ризики, забезпечення самостійності суб'єкта. Залежно від цих підходів і проходила еволюція економічної безпеки підприємства.

Історичний аспект є основою вивчення будь-якої наукової категорії. Історичні корені й джерела допомагають детальніше розкрити її зміст. Оскільки історія розвитку наукової категорії «економічна безпека підприємства» не є актуальною без дослідження її сучасних особливостей, то її сучасні риси без дослідження історичного аспекту неможливо повністю ідентифікувати. У результаті проведених досліджень виявлено, що на різних етапах розвитку

категорії «економічна безпека підприємства» вона відігравала різну за значущістю роль у системі економічної безпеки країни.

У вирішенні наукових проблем, пов'язаних з економічною безпекою, простежується досить нетривала історія, яка починається з використання Ф. Рузвельтом терміна «економічна безпека» при проведенні аналізу внутрішніх проблем Сполучених Штатів Америки. У 1934 році було прийнято перший нормативно-правовий акт з питань безпеки – закон «Про національну безпеку» та створено Федеральний комітет з економічної безпеки з метою підвищення рівня якості життя населення через забезпечення економічної безпеки держави. Основний акцент робився на забезпечення розвитку промисловості, в той час як економічна безпека підприємства поки що не виокремлюється. З цього часу вчені розвинених економічних держав активно та ефективно займалися дослідженнями економічної безпеки різних рівнів. У СРСР така проблема не висвітлювалась, але необхідність її аналізу все частіше виходила на перший план.

На другому етапі розвитку економічної безпеки в 1940-60-х роках створено міжнародні асоціації забезпечення міжнародної економічної безпеки розвинених країн світу, зокрема: Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародну асоціацію розвитку, Міжнародну фінансову корпорацію, Міжнародний центр з регулювання інвестиційних спорів, Організацію країн-експортерів нафти. У цьому випадку виділявся паливно-енергетичний сектор економіки та зосереджувалась увага розвинених країн світу на їх інтеграції та недопущенні паливної кризи.

Третій етап характеризується прийняттям країнами Західної Європи стратегії економічного методу забезпечення національної безпеки, в результаті чого ними створено механізм протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам. Забезпечення економічної безпеки підприємства розглядалось, у першу чергу, для забезпечення соціально-економічних інтересів працюючих.

Четвертий етап є характерним, здебільшого, для країн колишнього СРСР, але його вплив було відчутно в глобальних світових процесах економічної безпеки. На цьому етапі пройшла зміна курсу країн колишнього СРСР з командно-адміністративної системи на формування ринкової системи господарювання. Економічна безпека держав акцентувалась на збереженні їх економічної незалежності. У цей період підприємствам необхідно було перебудовувати свою діяльність повністю під ринкові закони, чого багато з них не витримали. Економічну безпеку підприємствам тепер необхідно забезпечувати самостійно, а не очікувати цього від держави.

У 1988 році в Росії з'являються перші оглядові статті напряму дослідження економічної безпеки. А в 1994 році зростає активність вітчизняних вчених в області дослідження економічної безпеки України та підприємств. На сучасному етапі створено вагомі наукові школи провідних вчених, які займаються дослідженнями економічної безпеки.

П'ятий етап характеризується прийняттям країнами колишнього СРСР державних нормативно-правових актів з питань забезпечення національної економічної безпеки, які дозволяли формувати безпечне підприємницьке середовище.

Нова ера інтелектуальної глобальної економіки характеризується комплексною механізацією, автоматизацією, інформатизацією та електронізацією майже всіх бізнес-процесів. Але поряд з такими позитивними характеристиками, які дозволяють значно підвищити інтенсивність виробництва, сучасне світове економічне співтовариство зіткнулось зі значними проблемами, які загрожують зниженням глобальної економічної безпеки. Серед них можна виділити ключові: економічне відставання країн, що розвиваються; економічні проблеми країн, що переходять від командно-адміністративної системи господарювання до ринкової; наближення продовольчої кризи; радіаційне зараження; значна залежність деяких країн від імпорту традиційних енергоносіїв; низький рівень використання альтернативних енергоносіїв; відрахування значних фінансових ресурсів на запобігання війні та багато інших.

5.2. Міжнародна економічна безпека. Економічна безпека країни

Під міжнародною економічною безпекою розуміється така економічна взаємодія країн, яка виключала б навмисне нанесення збитку економічним інтересам якоїсь країни [27]. Дестабілізуючими факторами зниження рівня міжнародної економічної безпеки можуть бути: порушення стабільності міжнародної торгівлі; обмеження доступу деяких країн до стратегічних ресурсів шляхом їх дорожчання, або під впливом політичних факторів; навмисне створення перешкод при обміні новими актуальними технологіями; створення сприятливих умов деякими країнами для «відпливу» висококваліфікованих кадрів з інших країн та інші.

Відповідно до Концепції економічної безпеки України суть економічної безпеки країни визначається як «спроможність національної економіки забезпечити свій вільний незалежний розвиток й утримати стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни за всіляких несприятливих умов і варіантів розвитку подій та здатність Української держави до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз» [19]. Інтенсифікація інтелектуально-інноваційного розвитку України є основною передумовою досягнення нею високого рівня економічної безпеки.

Економічну безпеку регіонів України можна охарактеризувати такими основними дестабілізуючими факторами, як: виснаження виробничо-технічного потенціалу, погіршення екологічної обстановки, зростання безробіття, втрата продовольчої незалежності, порушення рівномірності фінансового забезпечення (рис. 5.1).

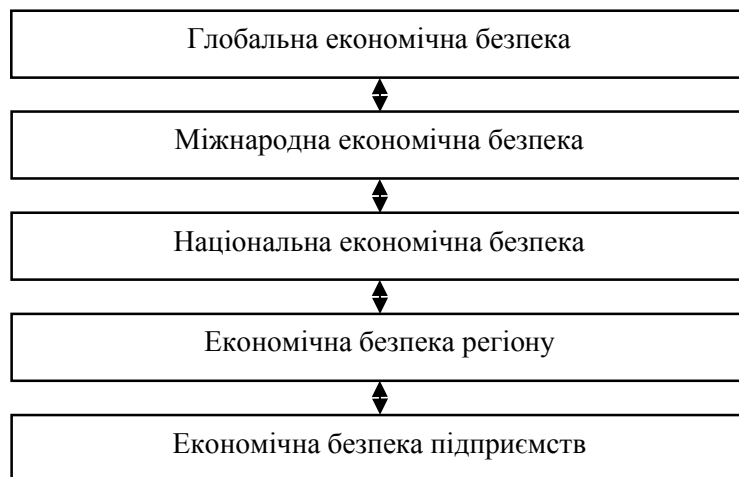

Рис. 5.1. Ієрархія рівнів економічної безпеки

Опорою національної економіки та економічного розвитку регіонів є високорозвинені виробничі структури, які спроможні успішно досягати поставлених ринкових цілей. З метою систематизації та структурування необхідно провести поглиблений теоретичний аналіз поняття «економічна безпека підприємства» (табл. 5.1).

Економічну безпеку підприємства можна розглядати як одну зі складових загального поняття «безпека».

Таблиця 5.1 – Систематизація визначень наукового поняття «економічна безпека підприємства»

Автори	Визначення поняття «економічна безпека підприємства»
Стан ефективного використання ресурсів	
Олейников Є. А. [28, с. 138]	стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства тепер і в майбутньому
Ілляшенко С. Н. [29], Кузенко Т. Б. [30, с. 12]	стан ефективного використання його ресурсів та існуючих ринкових можливостей, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечувати його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії
Кірієнко А. В. [17, с. 6]	стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого діючі та/або можливі збитки виявляються нижчими за встановлені підприємством межі
Стан виробничої системи	
Тамбовцев В. [31]	сукупність властивостей стану виробничої підсистеми економічної системи, яка забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи
Лисенко Ю. [32]	стан виробничо-економічної системи, за якого функціонують механізми запобігання чи зменшення ступеня впливу погроз стабільності функціонування і розвитку підприємства
Судакова О. [33]	такий стан розвитку економічної системи, який забезпечує її ефективне функціонування засобом належного використання внутрішніх та зовнішніх факторів, а також здатність результативного протистояння негативному зовнішньому впливу

Наявність конкурентних переваг	
Белокуров В. В. [34]	наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів та організаційної структури підприємства до його стратегічних цілей і завдань
Стан економічного розвитку	
Дацків Р. [16]	такий стан економічного розвитку суб'єктів господарювання (особи, держави, організації), який забезпечує йому гармонійний розвиток і ефективне використання шансів і усунення загроз оточуючого середовища
Гармонізація економічних інтересів	
Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. [18]	міра гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства
Стан захищеності діяльності підприємства	
Ковальов Д. [35, с. 48]	захист діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, які не позначаються негативно на його діяльності
Плетнікова І. Л. [19, с. 7]	стан захищеності його діяльності від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також спроможність адаптуватися до існуючих умов, які не впливають негативно на його діяльність
Кракос Ю. Б. та Серик М.І. [36, с. 7]	захищеність виробничо-господарської діяльності підприємства від небажаних змін в цих сферах як з боку зовнішніх, так і внутрішніх факторів
Стан захищеності інтересів	
Енциклопедія економічної безпеки [27, с. 445 – 446]	стан захищеності життєво важливих інтересів системи від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних формувань та окремих осіб, спроможність протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, зберігати стабільність функціонування та розвитку відповідно до його стратегічних цілей
Шликов В. [20-22]	стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних погроз

5.3. Сучасні підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства»

Будь-який збиток рано чи пізно отримує оцінку в грошовому виразі, тобто може бути виділена чисто економічна складова збитку. Але слід зауважити, що розуміння збитку або прибутку як фінансової категорії не відображає реальний стан економічної безпеки підприємства через те, що вона характеризує лише поточний стан фінансової діяльності підприємства.

Підтвердженням актуальності проблеми вивчення економічної безпеки підприємств є усвідомлення цієї актуальності керівниками підприємств і створення в організаційній структурі управління підприємствами спеціальних підрозділів, для забезпечення цієї безпеки, але ці структурні підрозділи не мають розробленої й ефективно функціонуючої наукової системи оцінки рівня

безпеки, теоретичної бази своєї роботи, що істотно знижує результативність таких структурних підрозділів [18].

У цілому можна виділити декілька підходів різних авторів до визначення економічної безпеки підприємства (ЕБП) (рис. 5.2) [37]. ЕБП визначають:

1. Як захист проти економічних злочинів. Дуже часто забезпечення ЕБП зводять до протистояння, захисту від різного роду економічних злочинів (від крадіжки, шахрайства, фальсифікації, промислового шпигунства і т. д.). Виконувати аналіз комплексу цих загроз надзвичайно важливо, але обмежувати поняття «економічна безпека підприємства» лише загрозами з різним рівнем деталізації не можна, особливо зважаючи на те, що це поняття є набагато ширшим та змістовним.

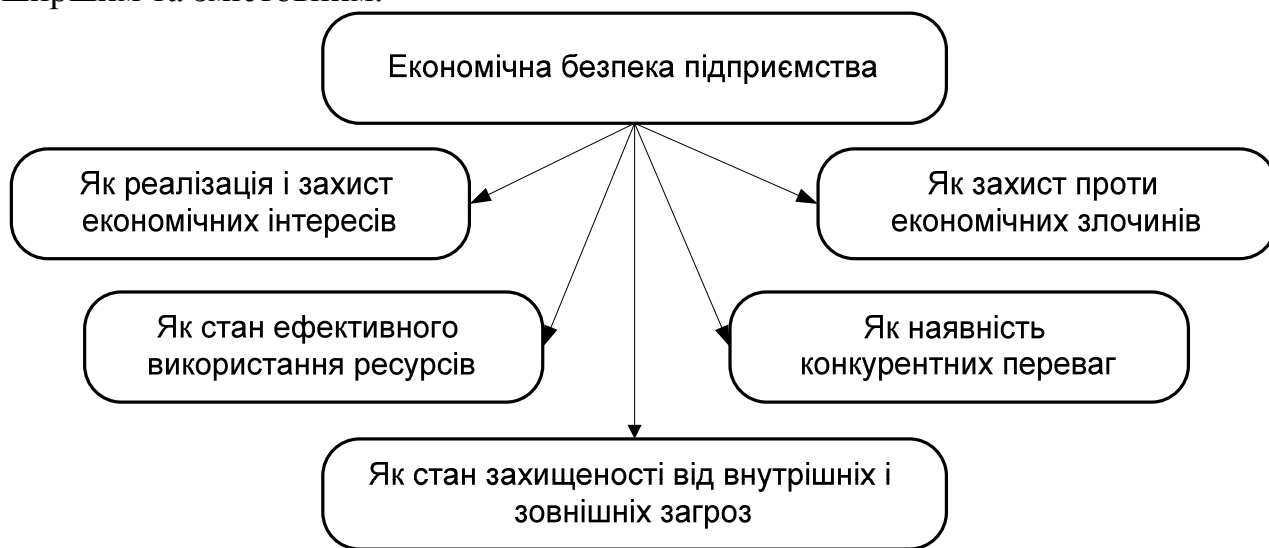

Рис. 5.2. Підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства» [37]

2. Як стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз. Підприємство – це, в першу чергу, об'єкт економічних відносин. Власник підприємства ставить результатом діяльності підприємства досягнення поставленої ним мети, яка, як правило, носить економічний характер [38].

Чи виникатимуть у процесі цього досягнення будь-які загрози, чи буде вестися з ними боротьба, як вона буде вестися – власникові, швидше за все, однаково. Боротьба із загрозами найчастіше не є метою створення і володіння підприємством, ведення ним економічної діяльності. Втім, міркування про економічну доцільність ведення боротьби з загрозами напевно викличе інтерес власника, оскільки це безпосередньо зачіпає його матеріальні інтереси, бо ведення цієї боротьби вимагає здійснення витрат, а виграш неочевидний [38].

3. Як стан ефективного використання ресурсів або потенціалу. Підхід, який намагається уникнути вживання поняття загрози у визначенні ЕБП, базується на економічних поняттях досягнення мети, функціонування підприємства, тобто є ресурсно-функціональним підходом.

Економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам і для забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в

майбутньому [39]. Оцінити ефективність використання ресурсів досить складно. Безумовно, ефективність використання корпоративних ресурсів у результаті як причина або як наслідок, може характеризувати ступінь ЕБП. Але ж виникає проблема визначення того, що саме відноситься до цих корпоративних ресурсів і чи розглядати їх вплив на ЕБП разом або окремо.

Не згадана можливість використання некорпоративних ресурсів забезпечення ЕБП, наприклад, державних правоохоронних органів, системи регулювання торгових та виробничих відносин. Також неможливо визначити, чи є швидкий, динамічний розвиток підприємства або навпаки, застій, стабільним функціонуванням.

Економічна безпека підприємства – це такий стан господарського суб'єкта, за якого він, при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів, прагне до запобігання, ослаблення або захисту від існуючих небезпек і загроз або інших непередбачених обставин і здебільшого забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції і господарського ризику [40].

У цьому визначенні вже з'являються два важливі моменти – критерій забезпечення безпеки – досягнення цілей бізнесу, а також враховуються фактори зовнішніх умов – конкуренція, ризик. Також зазначена й умова досягнення цілей бізнесу – ефективність використання ресурсів. Але не слід забувати про можливість визначення керівництвом заздалегідь нереальних цілей або спеціально спланованих дій, які можуть бути сприйняті як перешкода для досягнення цілей.

4. Як наявність конкурентних переваг. Підхід, прихильники якого вважають, що наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалу й організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням забезпечать йому певний рівень економічної безпеки [41]. Але сам факт наявності переваг і потенціалу, без їх використання і реалізації, не гарантує підприємству економічної безпеки.

5. Як реалізація і захист економічних інтересів. Відносно більш новий підхід, що заснований на реалізації і захисті економічних інтересів підприємства визначає ЕБП як захищеність його життєво важливих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, тобто захист підприємства, його кадрового та інтелектуального потенціалу, інформації, технологій, капіталу і прибутку, який забезпечується системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційно-технічного і соціального характеру [42].

Безпека в початковому і в найзагальнішому сенсі слова – це стан, за якого не загрожує небезпека, є захист від небезпек. Але для підприємства бути в безпеці зовсім не означає функціонувати без небезпек. Останні існують завжди або майже завжди і в певних межах можуть навіть мати позитивне значення, вони стають однією з причин необхідної активності підприємства. Небезпеки, проблеми, труднощі не тільки неминучі в діяльності підприємства, але і деякою мірою корисні, оскільки вони також відіграють і мобілізуючу роль у цій діяльності [43].

В. Тамбовцев розглядає економічну безпеку як сукупність властивостей стану виробничої підсистеми економічної системи, яка забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи [31].

З точки зору С. Ілляшенко економічна безпека – це стан ефективного використання ресурсів та існуючих ринкових можливостей, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечує тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії [29].

Р. Дацків концентрує увагу на тому, що економічна безпека є таким станом економічного розвитку суб'єктів господарювання (особи, держави, організації), який забезпечує йому гармонійний розвиток та ефективне використання шансів і усунення загроз оточуючого середовища [16].

Так, у підручнику з економіки підприємства за загальною редакцією Покропивного С. Ф. економічна безпека підприємства трактується як «такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації та технології) та підприємницьких можливостей, за якого гарантується найефективніше їх використання для забезпечення стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім та зовнішнім негативним впливам (загрозам)» [44, с. 534].

Також пов'язують економічну безпеку підприємства з використанням ресурсів такі автори, як Ареф'єва О. В. («стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства тепер і в майбутньому» [45]; Ілляшенко С. Н. [29] та Кузенко Т. Б. [30] («стан ефективного використання його ресурсів і існуючих ринкових можливостей, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечувати його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії» [29, с. 12; 80]).

В одному контексті з трактуваннями зазначених авторів є поняття безпеки підприємства В. Мак-Мака як "стану найбільш ефективного використання всіх видів ресурсів з метою запобігання (нейтралізації, ліквідації) загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства в умовах ринкової економіки" [46]. Близьким до цього поняття можна назвати трактування економічної безпеки підприємства Кірієнка А. В. як «стану оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого діючі та/або можливі збитки виявляються нижчими за встановлені підприємством межі" [17, с. 6].

Децю іншою є точка зору щодо поняття економічної безпеки підприємства, подана у монографії Козаченко Г. В., Пономарьова В. П. та Ляшенко О. М. У цій роботі економічна безпека підприємства трактується як «міра гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства» [18, с. 87].

З позиції захисту від загроз наводять свої визначення такі автори [47; 48; 49; 50; 51; 19, 52-53]. Так у роботі за загальною редакцією В. Коласса економічна безпека підприємства характеризується, як «стан захищеності життєво важливих економічних інтересів підприємства від внутрішніх і

зовнішніх джерел небезпеки, який формується адміністрацією та персоналом шляхом реалізації системи заходів правового, організаційного та інженерно-технічного характеру» [51, с. 256]. Близьким є поняття економічної безпеки підприємства, дане Бендіковим М.А. – "це захищеність науково-технічного, технологічного, виробничого і кадрового потенціалу підприємства від прямих (активних) або непрямих (пасивних) економічних загроз, наприклад, пов'язаних з неефективною науково-промисловою політикою держави або формуванням несприятливого зовнішнього середовища, і здатність до його відтворення" 47, с. 19].

У такому ж захисному контексті подає поняття Д. Ковальов, який вважає, що «економічна безпека – це захист діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, які не позначаються негативно на його діяльності» [50, с. 48].

З позиції захисту та активного протистояння загрозам можна навести трактування економічної безпеки підприємства Горячевої К.С. – «стан економіки підприємства (економічної системи), який можна характеризувати збалансованістю і стійкістю до негативного впливу будь-яких загроз, її здатністю забезпечувати на основі власних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток» [48, с. 5].

В авторефераті дисертаційної роботи Плєтнікової І.Л. економічна безпека підприємства – це «стан захищеності його діяльності від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також спроможність адаптуватися до існуючих умов, які не впливають негативно на його діяльність» [19, с. 7].

В енциклопедії економічної безпеки акцентується стійкість діяльності підприємства до впливу загроз. У цій роботі економічна безпека підприємства – «це стан захищеності життєво важливих інтересів системи від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних формувань та окремих осіб, спроможність протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, зберігати стабільність функціонування та розвитку відповідно до його стратегічних цілей» [27, с. 445 – 446]. У роботі Тамбовцева В. Л. економічна безпека підприємства – «це стан підприємства, який означає, що вірогідність небажаної зміни яких-небудь якостей, параметрів власного майна, а також змін його зовнішнього середовища є невелика (менше певної межі)» [31].

З позиції інтересів та їх захисту від загроз надано трактування економічної безпеки підприємства В. Шликовим: «стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних загроз» [20-22, 54].

Також з позиції стійкості функціонування надає визначення економічної безпеки підприємства Дубецька С. П. («це стан об'єкта у системі його зв'язків з точки зору його стійкості (самовиживання) та розвитку в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз, дій непередбачуваних та складно прогнозованих факторів» і Подлужна Н. О. – «характеристика системи, що самоорганізовується й саморозвивається, стан, за якого економічні параметри дозволяють зберегти головні її властивості, рівновагу і стійкість при мінімізації загроз» [52-53].

В. Забродський трактує економічну безпеку підприємства як «кількісну й якісну характеристику властивостей фірми, що відображає спроможність до самовиживання і розвитку в умовах виникнення зовнішньої і внутрішньої економічних загроз» [49, с. 35].

Аналіз понять «економічна безпека підприємства», кожне з яких зі своїх позицій розкриває його природу, дозволяє виділити в них найбільш істотні міркування [53]:

1. Велика частина авторів під ЕБП розуміють стан потенційної жертви, об'єкта небезпеки.

2. ЕБП доволі часто розглядається як спроможність підприємства ефективно використати ресурси та наявні ринкові можливості в умовах цілеспрямованої руйнуючої дії ззовні або із самого підприємства.

3. ЕБП – поняття системне, це властивість підприємства, побудованого на принципах стійкості, саморегуляції, цілісності. ЕБП покликана захистити кожну з цих властивостей, оскільки руйнівна дія на будь-яку з цих властивостей призведе до загибелі підприємства в цілому.

4. ЕБП розглядається як вирішальна умова діяльності підприємства.

5. ЕБП в абсолютному своєму виразі – відсутність небезпек і загроз.

6. Існує припущення, що вплив загроз можна нейтралізувати повною мірою, але у більшості випадків це можливо лише частково.

7. Елементом майже всіх понять виступає загроза як реальна ознака небезпеки. Причому загроза в цьому контексті набуває якості сутнісної характеристики. На основі аналізу всіх підходів і розкриття змісту ЕБП виявляється, що загроза і боротьба з нею є суттю безпеки.

Проведене дослідження дозволило зробити висновок відносно багатогранності поняття «економічна безпека підприємства». Дослідники пропонують розглядати його з точки зору стану: ефективності використання ресурсів, виробничої системи, економічного розвитку, захищеності діяльності та інтересів, гармонізації останніх. Амплітуда коливань думок вчених досить висока. Авторами пропонується на основі досліджених визначень узгодити ідентифікацію поняття з градацією його рівнів.

Рівень економічної безпеки підприємства не можна оцінити певним статичним показником, оскільки він містить, як мінімум, три компоненти:

1) існуючий рівень економічної безпеки підприємств (щодо ресурсного забезпечення виробничо-господарської та фінансової діяльності);

2) ефективність функціонування;

3) спроможність до подальшого розвитку підприємства.

Економічна безпека підприємства – це стан його захищеності, який забезпечується при органічному симбіозі досягнення результатів діяльності підприємства та формуванні його спроможностей [63].

Досягнення результатів діяльності пропонується розглядати за критеріями: стабільності та безперервності виробничої діяльності підприємства; фінансово-економічної стійкості підприємства; ефективності використання ресурсів підприємства.

Авторами пропонується висхідна підсистема спроможностей підприємства: протистояти загрозам, до адаптації та до постійного розвитку (рис. 5.3).

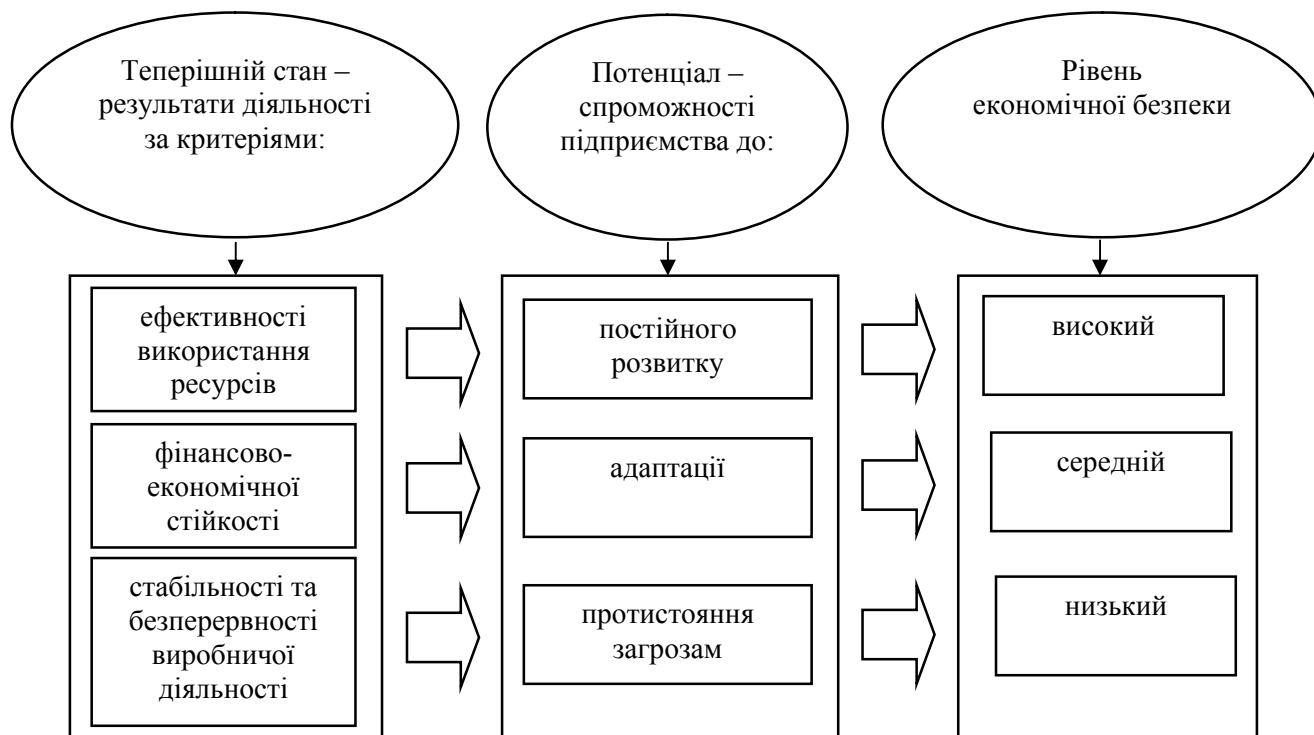

Рис. 5.3. Схема обґрунтування градації рівнів економічної безпеки підприємства

При ефективному використанні ресурсів та наявності здатності підприємства до постійного розвитку можна стверджувати про досягнення високого рівня економічної безпеки. Середній рівень економічної безпеки характеризується досягненням підприємством фінансово-економічної стійкості та формування спроможності до адаптації. При виявленні стабільності та безперервності виробничої діяльності на підприємстві та при спроможності лише протистояти загрозам рівень економічної безпеки підприємства є низьким.

Конкретизація градації рівнів економічної безпеки дозволить вітчизняним підприємствам об'єктивно оцінити ситуацію та намітити стратегічні напрями розвитку.

Питання для самоконтролю:

1. Історичний аспект виникнення поняття «економічна безпека».
2. Визначення міжнародної економічної безпеки. Ієрархія рівнів економічної безпеки.
3. Визначення поняття «економічна безпека підприємства» з позицій декількох вчених-економістів.
4. Сучасні підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства».

5. Відмінні особливості між поняттями «економічна безпека» і «економічна стійкість» підприємства.

Теми рефератів:

1. Історія виникнення і розвитку поняття «економічна безпека підприємства».

2. Сучасні аспекти формування економічної безпеки підприємства зв'язку.

Лекція 6

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

План

- 6.1. Визначення сутності фінансової стійкості підприємства
- 6.2. Фінансова стійкість – показник економічної безпеки підприємства

6.1. Визначення сутності фінансової стійкості підприємства

У сучасних умовах конкретного етапу економічного розвитку країни, який визначається нестабільністю економічної системи та іншими дестабілізуючими факторами, суб'єкти господарювання самостійно планують та здійснюють фінансово-економічну діяльність. При цьому забезпеченню стабільності, економічній безпеці та прогнозуванню можливостей економічного зростання приділяється особлива увага. Досягнення цього рівня функціонування неможливе без розглядання такого показника, як фінансова стійкість. Оскільки саме фінансова стійкість підприємства характеризує ефективність операційного, інвестиційного і фінансового розвитку, містить необхідну інформацію для інвесторів, постачальників, власників. Тому одним із найважливіших завдань, що постають перед вітчизняними підприємствами для підтримки економічної безпеки, є підвищення рівня фінансової стійкості.

Поняття фінансової стійкості та розгляд її як складової економічної безпеки висвітлено в багатьох працях як вітчизняних, так і іноземних авторів. Значний внесок зробили М. П. Андрющенко, О. В. Озаріна, В. Л. Ортинський, Т. М. Іванюта, А. О. Заїчковський, В. М. Шликов, Т. Г. Логутова, Д. І. Нагаєвський, Б. Є. Грабовецький, О. С. Філімоненков, В. М. Родіонова, Г.В. Савицька, М.А. Федотова, П. Є. Житний, В. В. Тищенко та інші.

Метою лекції є визначення сутності фінансової стійкості підприємств та її значення як складової економічної безпеки підприємства.

Фінансова стійкість підприємства є однією з головних умов успішної і стабільної роботи підприємства в ринкових умовах. Якщо підприємство фінансово стійке і платоспроможне, то воно має низку переваг перед іншими підприємствами такого ж профілю при отриманні кредитів, залученні інвестицій, у виборі постачальників і в підборі кваліфікованих кадрів. Чим вища стійкість підприємства, тим більш воно незалежне від несподіваної зміни ринкової кон'юнктури і, отже, тим менше ризик банкрутства. Враховуючи важливість показника фінансової стійкості підприємства в оцінці загальної економічної безпеки підприємства передусім розглянемо сутність поняття економічної безпеки. Досліджуючи низку наукових праць можна стверджувати, що багато науковців трактують поняття економічної безпеки по-різному. Так, за М. П. Андрющенком та О. В. Озаріною [60] економічна безпека підприємства – «це стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх

погроз, за якого забезпечується стійка реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяльності».

Український вчений В. Л. Ортинський [61] трохи розширив поняття і визначив економічну безпеку підприємства як «захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноваріантні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності».

Т.М. Іванюта та А. О. Заїчковський [62] розглядають економічну безпеку підприємства як «систему створення механізму мобілізації й найбільш оптимального управління корпоративними ресурсами з метою найбільш ефективного їх використання і забезпечення стійкого функціонування того чи іншого підприємства, його активної протидії будь-яким негативним факторам впливу на свою економічну безпеку».

Більш коротшим змістовно є визначення В. М. Шликова [63]. За його думкою економічна безпека підприємства – це «... стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки чи економічних загроз» (див. лекцію 5).

У той же час Т. Г. Логутова та Д. І. Нагаєвський [64] стверджують, що економічна безпека підприємства «є складною категорією, що характеризує спроможність створеної на підприємстві системи протистояти дестабілізуючій дії внутрішніх і зовнішніх факторів з метою забезпечення ефективного використання його ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки тощо), наявних ринкових можливостей (конкурентоспроможності), а також виконання інших статутних завдань у поточному періоді та на перспективу».

Аналізуючи думку вчених можна підсумувати, що економічна безпека підприємства характеризується такими критеріями, як: 1) захищеність від негативних впливів факторів зовнішнього і внутрішнього середовища; 2) спроможність усунути або пристосуватися до загроз, що не позначаються негативно на діяльності підприємства; 3) найбільш оптимальне управління ресурсами для ефективного функціонування підприємства сьогодні та в перспективі. Інакше кажучи, економічна безпека – це стан підприємства, який характеризується стабільністю та стійкістю розвитку.

6.2. Фінансова стійкість – показник економічної безпеки підприємства

З огляду на вищевикладене значний інтерес представляє вивчення фінансової стійкості як одного з показників економічної безпеки підприємства. Б. Є. Грабовецький [65] ототожнює фінансову стійкість із платоспроможністю, рівновагою між власними та залученими засобами, незалежністю від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, довірою кредиторів і інвесторів та рівнем залежності від них, наявністю такої величини прибутку, який би забезпечив самофінансування.

О.С. Філімоненков [66] у своїй роботі стверджує, що фінансова стійкість — «це такий стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство платоспроможне». Тобто фінансово стійким підприємство можливо назвати в тому випадку, коли вкладені в підприємницьку діяльність ресурси окупаються за рахунок грошових надходжень, а отриманий прибуток забезпечує фінансування підприємства та його незалежність від кредиторів.

В.М. Родіонова, Г.В. Савицька і М.А. Федотова визначають фінансову стійкість «як таке становище фінансових ресурсів підприємства, їх розподіл і використання, яке забезпечує розвиток підприємства завдяки зростанню прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику».

П.Є. Житний та В. В. Тищенко [68] трактують фінансову стійкість «як основний компонент загальної стійкості організації, оскільки показник характеризує стабільне перевищення доходів над витратами». На їх думку, «отриманий прибуток дає можливість підприємству розвиватися, а розвиток, у свою чергу, забезпечує економічну безпеку самого підприємства».

Важливим є визначення меж фінансової стійкості, оскільки неплатоспроможність підприємства може бути наслідком недостатньої фінансової стійкості, а надлишкова фінансова стійкість може перешкоджати розвитку через збільшення витрат на збереження зайвих запасів і резервів. Фінансова нестабільність є причиною погіршення стану економічної безпеки підприємства, тобто неефективного функціонування господарського суб'єкта. Отже, політика підприємства із регулювання фінансової стійкості, а разом і економічної безпеки, повинна орієнтуватися як на вимоги ринку, так і на потреби розвитку організації.

Таким чином, сутність фінансової стійкості визначається, крім іншого, ефективним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів.

Не можна не погодитись з науковцями щодо важливості показника фінансової стійкості. Спорідненими словами фінансовій стійкості є платоспроможність, рівновага, незалежність, розвиток, кредитоспроможність, стабільність. Всі ці визначення характеризують економічну безпеку підприємства, рівень протистояння дії зовнішніх та внутрішніх негативних факторів.

У сучасних умовах, зважаючи на різнобічність показника фінансової стійкості, П.Є. Житний та В.В. Тищенко [68] пропонують його структурувати. Науковці виділяють поточну, реальну, потенційну та формальну фінансову стійкість. Поточна фінансова стійкість — на конкретний момент часу. Потенційна фінансова стійкість пов'язана з перетвореннями і з урахуванням зовнішніх умов, що змінюються. Формальна фінансова стійкість створена і має підтримку держави ззовні. Реальна фінансова стійкість — в умовах конкуренції і з урахуванням можливостей здійснення розширеного виробництва.

Правильна оцінка фінансової стійкості, а отже, і стану економічної безпеки підприємства, за сучасних умов господарювання, конче потрібна як для його керівництва і власників, так і для інвесторів, партнерів, кредиторів,

державних органів. Показник фінансової стійкості підприємства цікавить і його конкурентів, але вже в іншому аспекті – негативному; вони зацікавлені в ослабленні позицій конкурентів на ринку.

Існують три загальновідомих показники [70], що характеризують фінансову стійкість підприємства: надлишок або нестача власних оборотних коштів; надлишок або нестача власних оборотних коштів і довгострокових позикових джерел формування запасів; надлишок або нестача загальної величини основних джерел формування запасів. Ці показники відповідають показникам забезпеченості запасів і витрат джерелами їхнього формування. Після проведення розрахунків показників за критерієм фінансової стійкості підприємство може бути віднесене до одного з чотирьох рівнів: абсолютна фінансова безпека, задовільна фінансова безпека, незадовільна фінансова безпека, критична фінансова безпека. Кожне підприємство повинно прямувати до позитивного значення фінансової стійкості, тобто до створення достатнього обсягу фінансових ресурсів, що виступають гарантом своєчасності розрахунків з постачальниками, бюджетом та іншими ланками фінансової системи, подальшого економічного та соціального розвитку. Одним із завдань оцінки стану економічної безпеки підприємства є пошук резервів підвищення його фінансової стійкості. Допомогти в досягненні цієї мети може внутрішній аудит. Як правило, функції внутрішнього аудитора складаються з контролю функціонування та організації систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю – це виконання частини функції керівництва підприємства. Загалом служба внутрішнього аудиту відповідає перед керівництвом підприємства за постійне спостереження та контроль функціонуючих систем. Фахівці служби внутрішнього аудиту дають рекомендації з удосконалення цих систем: експертизи фінансової та оперативної інформації; аналізу коштів, які використовуються для ідентифікації; виміру; класифікації та інформування; підготовки оглядів ефективності діяльності підприємства, включаючи нефінансові заходи керівництва; контролю за дотриманням українського законодавства і виконанням усіма підрозділами підприємства його внутрішньої політики щодо здійснення діяльності.

Таким чином, така організаційно-структурна складова на підприємстві, як внутрішній аудит або будь-який інший орган чи особа, що виконує функції внутрішнього аудиту може відслідкувати та попередити можливі погіршення фінансової стійкості на підприємстві. Висновки. У ринкових умовах господарювання підприємство, як відкрита система, функціонує у складному зовнішньому середовищі, що характеризується нестабільністю та постійною динамікою. Таке середовище змушує керівництво підприємств та організацій швидко адаптуватися до нових умов, потребує знання законів розвитку та пошуку шляхів виживання в ринковій економіці, урахування факторів невизначеності та нестійкості економічного середовища.

Кожен суб'єкт господарювання прагне досягти та підтримувати економічну безпеку.

Запорукою економічної безпеки підприємства є його спроможність функціонувати і розвиватись в умовах мінливого внутрішнього і зовнішнього

середовища. Фінансова складова підприємства вважається одним із провідних й вирішальних напрямів організації економічної безпеки підприємства, оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є «двигуном» будь-якої економічної системи.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття фінансової стійкості та її розгляд як складової економічної безпеки підприємства.
2. Визначення вчених-економістів щодо критеріїв, за якими характеризується економічна безпека підприємства.
3. Загальновідомі показники, що характеризують фінансову стійкість підприємства.

Теми рефератів:

1. Організаційно-економічні аспекти формування фінансової стійкості підприємства.
2. Вплив фінансової стійкості підприємства на його загальну економічну стійкість у період ринкових трансформацій.

Лекція 7

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗВ'ЯЗКУ

План

- 7.1. Визначення необхідності методичного оцінювання економічної стійкості підприємства зв'язку
- 7.2. Поетапна методика оцінювання економічної стійкості підприємства зв'язку
- 7.3. Характеристика рівнів стратегічної стійкості підприємства

7.1. Визначення необхідності методичного оцінювання економічної стійкості підприємства зв'язку

Розвиток вітчизняних підприємств здійснюється під впливом факторів нестабільного ринкового середовища, які у свою чергу визначають складні види циклічних коливань таких показників підприємства, як прибуток, рентабельність, обсяги продаж, технологічні втрати та ін. Високий рівень невизначеності і нестабільності роботи на ринку зв'язку та інформатизації створює постійну загрозу позиціям операторів зазначеної сфери. Агресивне зовнішнє середовища, його нестабільність істотно впливає на ефективність та результативність діяльності підприємств, що актуалізує розробку шляхів забезпечення спроможності організації адаптуватися і при цьому зберігати свою цілісність. Виникає необхідність у розробці теоретико-методичних засад забезпечення стратегічної стійкості, що дозволить вирішити проблему своєчасного виявлення збурювальних впливів ринкового середовища, а також економічної оцінки наслідків впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, підсилити гнучкість організації і скоординувати дії елементів системи управління для досягнення стратегічних цілей підприємства.

Забезпечення стратегічної стійкості підприємства зв'язку вимагає розв'язання багатьох складних задач, серед яких велике значення має проведення її оцінювання. Однією з проблем оцінки стратегічної стійкості є слабка методична підтримка, відсутність у економістів підприємств якісного інструментарію вибору різних варіантів управлінських рішень в умовах нестабільного ринкового середовища. Різноманітність методик, їх побудова базується на тому, які конкретні показники діяльності підприємств потрібно вважати показниками його стійкості. Зарубіжні та вітчизняні вчені при виборі показників стійкості підприємства визначають спочатку складові стійкості (серед них С.М. Анохін [75], О.М. Зайцев [77], І.В. Брянцева [76], В.Л. Іванов [79], О.А.Поліщук [81] та ін.), що відображають окремі аспекти економіки підприємства або пропонують власний перелік показників, що найбільш повно характеризує діяльність підприємства тієї чи іншої галузі (наприклад, А.А. Золотов [78], М.Д. Пергамент [80]).

Стратегічна стійкість відображає спроможність підприємства зберігати свою цілісність, функціонувати в заданому режимі при різних внутрішніх і зовнішніх впливах, а також розвиватися.

Під стратегічною стійкістю підприємства ми розуміємо спроможність підприємства досягати місії та поставлених стратегічних цілей при постійному дестабілізуючому впливі факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, зберігаючи свою цілісність та гармонічний розвиток.

Для оцінювання стратегічної стійкості підприємства зв'язку важливим значенням є правильність складання методики її проведення. Під методикою розуміється сукупність способів, правил і методів найбільш доцільного виконання певної роботи [82, с. 36].

7.2. Поетапна методика оцінювання економічної стійкості підприємства зв'язку

Оцінювання стратегічної стійкості підприємства зв'язку передбачає аналіз різних сторін економічної діяльності підприємства, її підсистем. Крім того, аналіз повинен носити динамічний характер. Все це необхідно через природу даної категорії.

Метою запропонованої нами методики оцінювання економічної стійкості підприємства зв'язку є розрахунок і прогноз рівня економічної стійкості підприємства всіх підсистем діяльності підприємства, виявлення і оцінювання резервів розвитку підприємства, визначення стратегій подальшого розвитку підприємства з урахуванням впливу факторів нестабільного ринкового середовища.

В запропонованій методиці оцінювання стратегічної (економічної) стійкості підприємства зв'язку (рис. 7.1) на *першому етапі* доцільно визначити об'єкт, суб'єктів, задачі оцінювання, складові економічної стійкості, критерій та розробку індикаторів і показників оцінювання.

Поставлена в лекції мета оцінювання стратегічної стійкості обумовлює розв'язання наступних задач: виявлення факторів, що позитивно і негативно впливають на суб'єкт оцінювання; виявлення спроможності стабільно функціонувати на ринку послуг зв'язку; визначення резервів для покращення стратегічної стійкості підприємства; розробка організаційно-економічних напрямів забезпечення стратегічної стійкості.

На базі дослідження існуючих підходів і методів оцінювання стратегічної стійкості, ми пропонуємо використовувати дві групи показників: узагальнюючий показник – для оцінки стратегічної стійкості підприємства; розширена система показників – часткові – для поглибленого аналізу підсистем стратегічної стійкості та виявлення резервів стратегічної стійкості.

Другим етапом оцінювання стратегічної стійкості підприємств зв'язку є етап планування і збирання інформації, який передбачає визначення виконавців, джерел інформації та збирання інформації про результати підприємства за декілька років. При оцінюванні стратегічної стійкості важливо

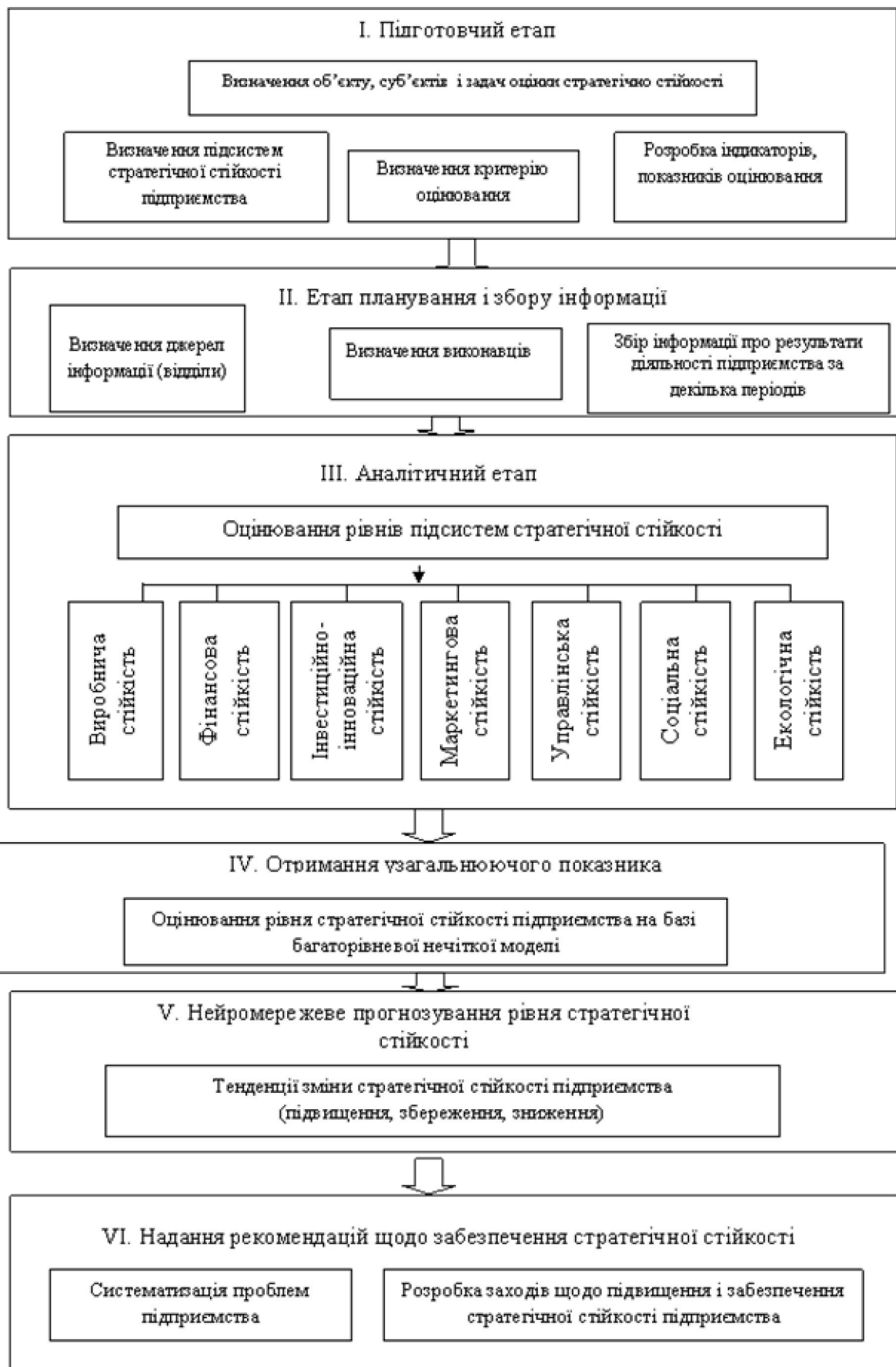

Рис. 7.1. Методика оцінювання стратегічної стійкості підприємств [83]

проаналізувати діяльність підприємства протягом декількох років, розглянути показники в динаміці, що дозволить більш повно і точно проілюструвати економічні процеси і зробити більш обґрунтовані висновки.

Третій етап – оцінювання рівнів підсистем стратегічної стійкості підприємств зв'язку.

Четвертий етап – оцінювання рівня стратегічної стійкості підприємства на базі багаторівневої нечіткої моделі.

П'ятий етап – нейромережеве прогнозування рівня стратегічної стійкості.

Шостий етап – надання рекомендацій щодо забезпечення стратегічної стійкості підприємства.

На основі статистичних усереднень, господарської практики та експертних висновків для показників оцінки компонент стійкості підприємств використано так звані «порогові» або оптимальні значення, за допомогою яких підприємство можна віднести до того чи іншого рівня стійкості. Нами пропонується розглядати п'ять рівнів підсистем стратегічної стійкості підприємств зв'язку: динамічний, стабільний, прийнятний, нестійкий та кризовий.

7.3. Характеристика рівнів стратегічної стійкості підприємства

Для *динамічного рівня* стратегічної стійкості підприємства є характерним:

1) функціонування підприємства характеризується станом збалансованої рівноваги за всіма показниками оцінки стратегічної стійкості, що виражається у максимально ефективному використанні всіх наявних ресурсів, отриманні значних доходів від реалізації послуг, що забезпечують як покриття виробничих та інших витрат, так і можливість розширення чи модернізації виробництва, зміну номенклатурної виробничої структури, впровадження інноваційних стратегій розвитку, і, як наслідок, зміцнення позицій підприємства на ринку зв'язку; 2) підприємство проводить стабільну кадрову політику, що забезпечується високим рівнем оплати праці; 3) підприємство у своїй діяльності дотримується всіх правил, норм і нормативів щодо охорони навколишнього середовища, що прийняті у сфері зв'язку та інформатизації; на підприємстві ефективно функціонує система забезпечення промислової безпеки праці.

Досягнення *стабільного рівня* стратегічної стійкості характеризує підприємство, що: 1) успішно працює, що відображається в основному високими значеннями показників оцінки складових стратегічної стійкості, проте з'являються тимчасові труднощі (виробничого, збутового характеру тощо), подолання яких вимагає залучення додаткових ресурсів (фінансових, матеріальних, трудових), що, у свою чергу, обмежує можливості підприємства з модернізації виробництва, надання нових послуг тощо; 2) проводить стабільну кадрову політику, що забезпечується належним рівнем оплати праці; 3) у своїй діяльності частково дотримується правил, норм і нормативів щодо охорони навколишнього середовища, що прийняті у сфері зв'язку та інформатизації; на підприємстві функціонує система забезпечення промислової безпеки праці.

Прийнятний рівень стратегічної стійкості свідчить, що: 1) підприємство функціонує стабільно, що виражається середньостатистичними галузевими показниками оцінки складових стратегічної стійкості; виникають труднощі, пов'язані з розширенням виробництва та з утриманням завойованих раніше сегментів ринку надання послуг, що обумовлено як екзогенними, так і ендогенними факторами впливу на функціонування підприємства в цілому; 2) система матеріального заохочення працівників підприємства забезпечує стабільну діяльність підприємства в короткостроковій перспективі; 3) підприємство у своїй діяльності частково дотримується правил, норм і нормативів щодо охорони навколишнього середовища, що прийняті у сфері зв'язку та інформатизації; на підприємстві відсутня повноцінна система забезпечення промислової безпеки праці, проте проводяться регулярні заходи щодо забезпечення промислової безпеки праці та попередження випадків травматизму.

Для нестійкого рівня стратегічної стійкості характерно: 1) діяльність підприємства характеризується здебільшого низьким рівнем показників оцінки стратегічної стійкості; регулярно з'являються труднощі виробничого характеру, подолання яких спричиняє мобілізацію значних фінансових ресурсів підприємства; наявні проблеми у сфері надання послуг підприємства; 2) кадрова політика на підприємстві нестабільна, що призводить до низької продуктивності праці, плинності кваліфікованих кадрів підприємства; 3) підприємство у своїй діяльності, як правило, не дотримується правил, норм і нормативів щодо охорони навколишнього середовища, що прийняті у сфері зв'язку та інформатизації; на підприємстві проводяться нерегулярні заходи щодо забезпечення промислової безпеки праці та попередження випадків травматизму.

Кризовий рівень стратегічної стійкості свідчить про те, що: 1) діяльність підприємства характеризується низьким рівнем всіх показників оцінки стратегічної складової стійкості; підприємство працює нестабільно з тимчасовими зупинками виробничого процесу, що в результаті виражається загальним станом, який близький до стану банкрутства; 2) кадрова політика на підприємстві нестабільна, що призводить до низької продуктивності праці, високої плинності кваліфікованих кадрів підприємства; 3) підприємство у своїй діяльності не дотримується правил, норм і нормативів щодо охорони навколишнього середовища, що прийняті у сфері зв'язку та інформатизації; на підприємстві практично не проводяться заходи щодо забезпечення промислової безпеки праці та попередження випадків травматизму.

Відповідно до кожного рівня підсистем стратегічної стійкості підприємств зв'язку пропонується визначати порогові значення показників оцінювання, що їх характеризують, за певним алгоритмом:

1) Формування сукупності даних вхідної інформації (показників оцінювання виробничої, фінансової, інвестиційно-інноваційної, маркетингової, управлінської, соціальної та екологічної стійкості). При цьому просторовий аспект відображає тенденції зміни показників на підприємствах-репрезентантах, а часовий аспект – тенденції зміни показників в динаміці.

Четвертий етап – оцінювання стратегічної стійкості підприємств на базі теорії нечітких множин і нечіткої логіки. І визначення загального рівня стратегічної стійкості підприємства зв'язку.

П'ятим етапом оцінювання є нейромережеве прогнозування рівня стратегічної стійкості і виявлення тенденцій зміни рівня стратегічної стійкості (підвищення, збереження, зниження) .

Останній – *шостий етап* – надання рекомендацій щодо забезпечення стратегічної стійкості підприємства зв'язку: систематизація проблем підприємства, визначення стратегій розвитку підприємства, запропонування організаційно-економічних напрямів забезпечення стратегічної стійкості підприємств сфери зв'язку та інформатизації з урахуванням впливу факторів нестабільного ринкового середовища.

Вищевикладений лекційний матеріал дозволяє зробити наступні висновки:

1. Оцінювання стратегічної стійкості підприємств в умовах нестабільного ринкового середовища є важливою складовою у визначенні проблем, що перешкоджають забезпеченню стійких позицій на ринку послуг зв'язку.

2. Забезпечення стратегічної стійкості підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища передбачає розробку такої методики оцінювання, яка враховує вплив факторів нестабільного ринкового середовища та дозволяє визначити рівень стратегічної стійкості підприємства, проблемні сфери виробничо-господарської діяльності підприємств сфери зв'язку та інформатизації, які потребують прийняття стратегічних рішень. Переваги запропонованої методики оцінювання стратегічної стійкості обумовлені ще тим, що вона дозволяє проводити таку оцінку комплексно, враховуючи важливі аспекти діяльності підприємства: виробничу, фінансову, інвестиційно-інноваційну, маркетингову, управлінську, соціальну та екологічну підсистеми, що дозволяє виявити і оцінити можливості розвитку підприємства. Отриманий з використанням методики результат дозволяє розробити конкретні шляхи підвищення стратегічної стійкості господарюючого суб'єкта.

Питання для самоконтролю:

1. Визначення поняття «стратегічна стійкість підприємства».
2. Основні етапи методики оцінювання стратегічної (економічної) стійкості підприємства зв'язку.
3. Види і характеристика рівнів стратегічної стійкості підприємства.

Теми рефератів:

1. Сутність і значення, а також необхідність забезпечення стратегічної стійкості підприємства.
2. Специфічні особливості методики оцінювання економічної стійкості оператора сфери зв'язку та інформатизації.

Лекція 8

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗВ'ЯЗКУ

План

- 8.1. Необхідність забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку
- 8.2. Забезпечення економічної стійкості підприємства на основі його інноваційної активності

8.1. Необхідність забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку

Забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку являє собою сукупність заходів і способів, а також створення умов, що сприяють підтримці значення економічної стійкості підприємства зв'язку на заданому рівні і запобігають її зниженню в умовах постійно мінливого зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства. В умовах трансформаційної економіки країни вирішальною силою відновлення технічної бази виробництва, освоєння й випуску нових конкурентоздатних послуг, проникнення на світові ринки послуг виступає інноваційна діяльність господарюючого суб'єкта. Тому вбудовування інноваційного планування в загальну стратегію підприємства зв'язку буде сприяти його стійкому розвитку й досягненню його економічної стійкості. У зв'язку із цим набуває актуальності питання забезпечення економічної стійкості господарюючого суб'єкта (зокрема оператора зв'язку) на основі його інноваційної активності.

Забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку на основі його інноваційної активності припускає підтримку рівня стійкості в умовах інноваційного розвитку підприємства зв'язку й за рахунок впровадження ним інновацій. Перебуваючи в режимі постійного пошуку нових господарських зв'язків, відновлення технологій і послуг, пошуку й розширення ринків збуту, підприємство зв'язку спроможне зміцнювати свої конкурентні переваги й позицію на ринку послуг зв'язку.

8.2. Забезпечення економічної стійкості підприємства на основі його інноваційної активності

На рис. 8.1 схематично показана концепція забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку на основі його інноваційної активності. Так, кожне інноваційно-активне підприємство зв'язку в певний період часу перебуває в режимі поточного функціонування й розвитку. Поточне функціонування містить у собі усталену організаційну структуру й методи управління, технології й устаткування, надання послуг, що вже зарекомендували себе й займають певну нішу ринку. Розвиток припускає

відновлення застосовуваних технологій і послуг, удосконалювання організаційної структури, закупівлю нового обладнання, зростання виробничих потужностей і, відповідно, збільшення обсягів надання нових послуг. Інноваційна активність сприяє ефективному функціонуванню й розвитку підприємства зв'язку. Такий стан господарюючого суб'єкта вимагає визначення пропорцій між розподілом ресурсів на його поточне функціонування й підвищення активності розвитку з метою забезпечення зростання конкурентоздатності й одночасного забезпечення своєї економічної стійкості на заданому рівні.

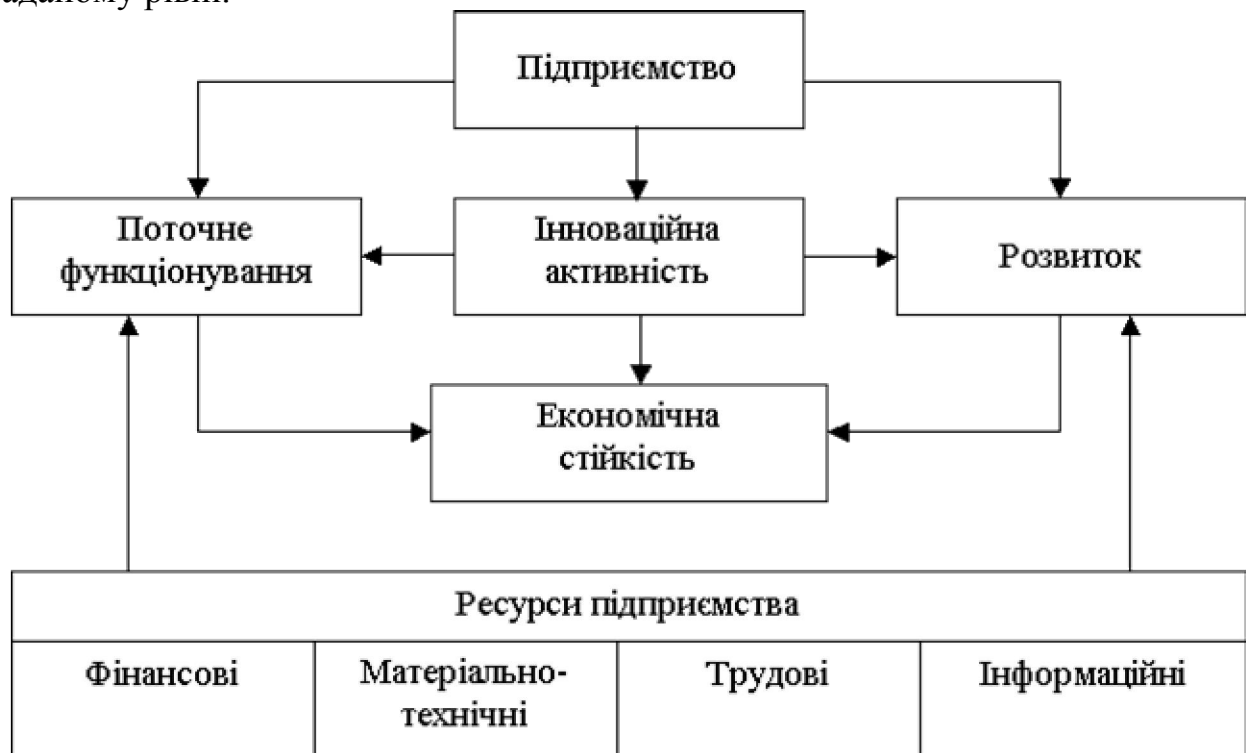

Рис. 8.1. Концепція забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку на основі його інноваційної активності

Слід зазначити, що поточне функціонування підприємства зв'язку припускає підтримку всіх своїх параметрів на заданому рівні, забезпечуючи таким чином свою економічну стійкість. Інноваційний розвиток, у свою чергу, порушує рівноважний стан господарюючого суб'єкта в теперішній період часу, що позначається на зниженні його стійкості в цей період, незважаючи на те, що надалі результати інноваційної діяльності будуть сприяти її забезпеченню та підвищенню. Тобто, процес впровадження інновацій, з одного боку, є необхідною умовою для досягнення успіху підприємством зв'язку і забезпечення стійкості, а, з іншого – це джерело витрат і складностей, що її знижує.

Ресурси, які витрачаються на розвиток і функціонування підприємства зв'язку, містять у собі фінансові, матеріально-технічні, кадрові й інформаційні. Ресурсні можливості підприємства визначають його інноваційні витрати, які воно може понести без втрати стійкості. Причому при недостатньому ресурсному забезпеченні поточної діяльності виникає загроза існуванню

підприємства зв'язку в даний період, що, в остаточному підсумку, знижує ймовірність майбутнього успіху його розвитку.

У результаті виникає необхідність в обґрунтуванні рівня інноваційної активності підприємства зв'язку, який повинен відповідати стану зовнішнього середовища та потребам і стану самого господарюючого суб'єкта, одночасно забезпечуючи підтримку його економічної стійкості на заданому рівні або не нижче гранично припустимого. Тобто в процесі управління інноваційною діяльністю необхідно порівнювати темпи зростання інноваційних витрат і стійкість підприємства зв'язку.

Таким чином, для забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку на основі його інноваційної активності необхідно доцільно розподіляти ресурси між його поточним функціонуванням та розвитком. Це дозволить уникнути критичної ситуації у вигляді втрати стійкості внаслідок ресурсного дисбалансу між забезпеченням поточної діяльності й інноваційним розвитком і невідповідності висунутих вимог до підприємства зв'язку і його можливостей. Тобто, концепція забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку на основі його інноваційної активності полягає у визначенні такого рівня інноваційної активності, який дозволить господарюючому суб'єкту розвиватися й поновлювати свої послуги, та одночасно забезпечувати свою економічну стійкість на заданому рівні.

Питання для самоконтролю:

1. Забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку на основі його інноваційної активності.
2. Концепція забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку.
3. Стратегічні шляхи забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку.

Теми рефератів:

1. Інноваційна активність підприємства зв'язку як необхідна умова забезпечення його економічної стійкості.
2. Концепція забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку на основі його інноваційної активності.

ФОНД ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

Лекція №1

1. Економічна стійкість підприємства – це:

а) можливість підприємства вирішувати стратегічні завдання по розподілу економічних ресурсів з рахуванням лише внутрішніх факторів впливу;

б) рівноважний збалансований стан економічних ресурсів, що забезпечує стабільну прибутковість і нормальні умови для розширеного відтворення стійкого економічного зростання в тривалій перспективі з урахуванням найважливіших зовнішніх і внутрішніх факторів;

в) стан, при якому можна стверджувати, що підприємство не є банкрутом.

2. Основною метою економічної стійкості є:

а) забезпечення конкурентоспроможності підприємства;

б) отримання підприємством максимального прибутку;

в) забезпечення підприємства стабільною роботою з утриманням певної рівноваги й мінімальним ризиком.

3. Економічну стійкість підприємства можна розглядати, як спроможність системи (підприємства) зберігати свій працездатний стан щодо досягнення запланованих результатів за наявності різних впливів:

а) вірно;

б) не вірно.

4. Згідно із дослідженнями вчених-економістів є наступні види економічної стійкості підприємства:

а) стратегічна, оперативна, тактична;

б) внутрішня, зовнішня, успадкована;

в) фінансова, інформаційна, інноваційна.

5. Одним із основних завдань забезпечення економічної стійкості підприємства є:

а) виявлення всього спектра реальних загроз і проблем, притаманних управлінському процесу;

б) підвищення ефективності діяльності підприємства з метою стабільного отримання максимального прибутку;

в) налагодження фінансових, техніко-технологічних, організаційних процесів на підприємстві та підтримання їхньої ефективної роботи.

6. Забезпечення економічної стійкості підприємства передбачає їхню:

а) економічну самостійність;

б) інвестиційну самостійність;

в) фінансову самостійність.

7. Зовнішня стійкість підприємства досягається завдяки відповідній системі управління економікою у масштабах:

а) області, в якій функціонує підприємство;

б) регіону, в якому функціонує підприємство;

в) всієї країни.

8. Загальна стійкість підприємства передбачає його спроможність до управління:

а) внутрішніми факторами та пристосування до зовнішніх факторів діяльності;

б) зовнішніми факторами із паралельним контролем за внутрішніми факторами;

в) лише внутрішніми факторами, які найбільше впливають на економічну стійкість підприємства.

9. Зовнішня стійкість підприємства визначає:

а) стабільність внутрішнього середовища підприємства пристосованого до зовнішніх факторів впливу;

б) стійкість лише тих бізнес-процесів на підприємстві, які не відносяться безпосередньо до фінансів підприємства;

в) стабільність економічного середовища, у межах якого здійснюється підприємницька діяльність.

10. Що із переліченого нижче не відноситься до факторів, які визначають внутрішню стійкість підприємства:

а) фінансовий стан;

б) трудовий потенціал;

в) попит на продукцію.

Лекція №2

1. Фінансова стійкість підприємства дозволяє визначити:

а) чи достатньо у підприємства власних ресурсів для забезпечення своєї діяльності;

б) здатність підприємства конкурувати з іншими підприємствами та займати лідируюче положення на ринку;

в) фінансові можливості підприємства на тривалу перспективу.

2. Виробнича складова внутрішньої підсистеми економічної стійкості підприємства відображає граничні обсяги виробництва продукції при найповнішому використанні матеріальних ресурсів і робочої сили:

а) так;

б) ні;

в) не тільки.

3. Кадрова складова внутрішньої підсистеми економічної стійкості підприємства передбачає оцінку персоналу по таким критеріям:

а) вік;

б) час перебування на займаній посаді;

в) професіоналізм.

4. Інформаційна складова – це інтерактивна структура, що об'єднує людей, обладнання і процедури збору, аналізу, оцінки та розподілу належної, своєчасної і достовірної інформації між людьми, які ухвалюють управлінські рішення з метою підвищення у рамках економічної стійкості ефективного планування, впровадження і контролю:

а) вірно;

б) не вірно.

5. Організаційна складова відображає:
- а) стійкість організаційної структури;
 - б) ефективність протікання бізнес-процесів на підприємстві;
 - в) рівень професіоналізму менеджера, який здійснює організацію і контроль за діяльністю підприємства.
6. Маркетингова складова підприємства полягає у:
- а) забезпеченні підприємства працівниками із високим професійним рівнем підготовки;
 - б) кардинальних і своєчасних змінах у формуванні організаційної структури підприємства;
 - в) забезпеченні оптимального співвідношення між попитом і пропозицією продукції.
7. Інвестиційна складова є складовою зовнішньої чи внутрішньої підсистеми економічної стійкості підприємства:
- а) внутрішньої;
 - б) зовнішньої.
8. Комунікаційна складова підприємства передбачає спроможність підприємства формувати раціональні зв'язки із:
- а) персоналом підприємства;
 - б) зовнішнім середовищем;
 - в) внутрішнім середовищем.
9. Чи відноситься до складових зовнішньої підсистеми економічної стійкості підприємства ринкова складова та зовнішні зв'язки?
- а) так;
 - б) ні.
10. Що із переліченого нижче не відноситься до складових успадкованої підсистеми економічної стійкості підприємства:
- а) торговельна марка;
 - б) зовнішні зв'язки підприємства;
 - в) корпоративна репутація.

Лекція №3

1. Технологічні фактори, що впливають на економічну стійкість підприємства, характеризують:
- а) рівень технічної освіти працівників, які обслуговують головне обладнання підприємства;
 - б) становлення розвитку НТП в країні;
 - в) технологічний устрій виробництва.
2. Що із переліченого нижче не відображає вплив організаційних факторів, які впливають на економічну стійкість підприємства:
- а) стратегія і тактика підприємства;
 - б) інвестиційна і інноваційна діяльність підприємства;
 - в) положення підприємства на міжнародному ринку.
3. До фінансово-економічних факторів відносяться:
- а) продуктивність праці, витрати, обсяг продукції, доходи;
 - б) заробітна плата працівників, їхній досвід та рівень кваліфікації;

в) менеджмент, маркетинг.

4. Соціальні фактори, що впливають на економічну стійкість підприємства визначають розвиток підприємства та його потенціал у соціальному аспекті:

- а) вірно;
- б) не вірно.

5. Рисами зовнішнього середовища в умовах ринкових перетворень, мінливості та невизначеності є: динамічність, інтегрованість та різноманіття суб'єктів:

- а) вірно;
- б) не вірно.

6. Можливість оновлення матеріально-технічної бази, залучення фінансових ресурсів іноземних інвесторів та створення нових робочих місць є сильними сторонами:

- а) податкової системи;
- б) інвестиційної політики;
- в) політичної ситуації в країні.

7. Залежність від персональної волі суб'єктів політичної влади та відкритість інформації є сильними сторонами:

- а) нестабільної політичної ситуації;
- б) змін у законодавчій базі України;
- в) податкової системи.

8. Доступність запозичення коштів і поживавлення ділової активності підприємств є сильними сторонами:

- а) наукового потенціалу галузі;
- б) фінансово-кредитної політики;
- в) інвестиційної політики.

9. Впровадження антикризових заходів є засобами реагування на нестабільну політичну ситуацію:

- а) вірно;
- б) не вірно.

10. Визначення на правовому рівні режиму об'єктів інтелектуальної власності є засобом реагування у податковій системі:

- а) вірно;
- б) не вірно.

Лекція №4

1. Управління економічною стійкістю підприємства становить циклічний процес, який складається з послідовних етапів:

- а) вірно;
- б) не вірно.

2. Які із перелічених нижче понять не є загальними функціями управління економічною стійкістю підприємства:

- а) планування;
- б) мотивація;
- в) контроль;

г) стратегія і тактика підприємства.

3. Економічна кризова ситуація – це довготривале (заплановане) настання обмеженої чи припинення результативної (ефективної) діяльності підприємств з легко прогнозованими наслідками її подальшого функціонування і розвитку:

а) вірно;

б) не вірно.

4. Управління економічною стійкістю підприємства можна розглядати як процес ний вплив на розширене та стійке економічне зростання:

а) вірно;

б) не вірно.

5. Що із переліченого нижче в першу чергу треба враховувати в процесі формування ефективного управління економічною стійкістю підприємства:

а) рухливість зовнішнього середовища;

б) необхідність мотивування працівників підприємства;

в) можливість підприємства до швидкої адаптації.

6. Чи впливають фактори зовнішнього середовища на управління економічною стійкістю підприємства:

а) так;

б) ні.

7. Антикризові механізми впливу на стійкість підприємства повинні бути спрямовані на удосконалення внутрішніх методик аналізу і прогнозування стійкості як особливо важливої складової системи:

а) вірно;

б) не вірно.

Лекція №5

1. Скільки існувало етапів розвитку економічної безпеки:

а) три;

б) п'ять;

в) чотири.

2. Створення міжнародних асоціацій забезпечення міжнародної економічної безпеки розвинених країн світу притаманно:

а) третьому етапу розвитку;

б) першому етапу розвитку;

в) другому етапу розвитку.

3. Третій етап розвитку характеризується прийняттям країнами Західної Європи стратегії економічного методу забезпечення національної безпеки, в результаті чого ними створено механізм протидії внутрішнім і зовнішніми загрозам:

а) вірно;

б) не вірно.

4. Четвертий етап є характерним здебільшого для:

а) Сполучених Штатів Америки;

б) країн колишнього СРСР;

в) всього світу.

5. П'ятий етап характеризується прийняттям країнами колишнього СРСР державних нормативно-правових актів з питань забезпечення національної економічної безпеки, які дозволяли формувати безпечне підприємницьке середовище:

- а) вірно;
- б) не вірно.

6. Нова ера інтелектуальної глобальної економіки характеризується комплексною механізацією, автоматизацією, інформатизацією та електронізацією майже всіх бізнес-процесів:

- а) вірно;
- б) не вірно.

7. Під міжнародною економічною безпекою розуміється така економічна взаємодія країн, яка виключала б навмисне нанесення збитку економічним інтересам якоїсь країни:

- а) вірно;
- б) не вірно.

8. Дестабілізуючими факторами зниження рівня міжнародної економічної безпеки можуть бути:

- а) порушення стабільності міжнародної торгівлі;
- б) обмеження доступу деяких країн до стратегічних ресурсів;
- в) навмисне створення перешкод при обміні новими актуальними технологіями;
- г) всі вищезазначені.

9. Опорою національної економіки та економічного розвитку регіонів є високорозвинені виробничі структури, які спроможні успішно досягати поставлених ринкових цілей:

- а) вірно;
- б) не вірно.

10. Дослідники пропонують розглядати поняття «економічна безпека підприємства» з точки зору стану:

- а) ефективності використання ресурсів;
- б) виробничої системи;
- в) економічного розвитку;
- г) захищеності діяльності та інтересів;
- д) всі вищезазначені.

11. Рівень економічної безпеки підприємства не можна оцінити певним статистичним показником, оскільки він містить, як мінімум:

- а) три компоненти;
- б) чотири компоненти;
- в) п'ять компонентів.

12. Економічна безпека підприємства – це стан його захищеності, який забезпечується при органічному симбіозі досягнення результатів діяльності підприємства та формуванні його спроможностей:

- а) вірно;
- б) не вірно.

13. При ефективному використанні ресурсів та наявності здатності підприємства до постійного розвитку можна стверджувати про досягнення високого рівня економічної безпеки:

- а) вірно;
- б) не вірно.

14. Середній рівень економічної безпеки характеризується досягненням підприємством фінансово-економічної стійкості та формування спроможності до адаптації:

- а) вірно;
- б) не вірно.

15. При виявленні стабільності та безперервності виробничої діяльності на підприємстві та при спроможності лише протистояти загрозам рівень економічної безпеки підприємства є низьким:

- а) вірно;
- б) не вірно.

Лекція №6

1. Якщо підприємство фінансово стійке і платоспроможне, то воно має низку переваг перед іншими підприємствами такого ж профілю, а саме:

- а) при отриманні кредитів;
- б) залученні інвестицій;
- в) у виборі постачальників;
- г) в підборі кваліфікованих кадрів;
- д) все вищеназване.

2. Чим вища стійкість підприємства, тим більш воно залежне від несподіваної зміни ринкової кон'юнктури і, отже, тим більший ризик банкрутства:

- а) вірно;
- б) не вірно.

3. Економічна безпека – це стан підприємства, який характеризується стабільністю та стійкістю розвитку:

- а) вірно;
- б) не вірно.

4. Аналізуючи думку вчених, можна підсумувати, що економічна безпека підприємства характеризується такими критеріями, як:

- а) захищеність від негативних впливів факторів зовнішнього і внутрішнього середовища;
- б) спроможність усунути або пристосуватися до загроз, що не позначаються негативно на діяльності підприємства;
- в) найбільш оптимальне управління ресурсами для ефективного функціонування підприємства сьогодні та в перспективі;
- г) всі вищеназвані.

5. Чи може надлишкова фінансова стійкість перешкоджати розвитку серед збільшення витрат на збереження зайвих запасів і резервів:

- а) може;
- б) не може.

6. Фінансова нестабільність є причиною погіршення стану економічної безпеки підприємства, тобто неефективного функціонування господарського суб'єкта:

- а) вірно;
- б) не вірно.

7. Сутність фінансової стійкості визначається, крім іншого, ефективним формуванням, розподілом і використанням:

- а) висококваліфікованих працівників;
- б) фінансових ресурсів;
- в) вільних коштів – нерозподіленого чистого прибутку.

8. Правильна оцінка фінансової стійкості необхідна для:

- а) працівників підприємства;
- б) керівництва і власників підприємства;
- в) інвесторів, партнерів, кредиторів;
- г) державних органів;
- д) лише варіанти б, в і г.

9. До загальновідомих показників, що характеризують фінансову стійкість підприємства відносять:

- а) надлишок або нестача власних оборотних коштів;
- б) надлишок або нестача власних оборотних коштів і довгострокових позикових джерел формування запасів;
- в) надлишок або нестача загальної величини основних джерел формування запасів;
- г) усі вищеназвані показники.

10. Одним із завдань оцінки стану економічної безпеки підприємства є пошук резервів підвищення його фінансової стійкості:

- а) вірно;
- б) не вірно.

Лекція №7

1. До показників, за якими здійснюється оцінювання стратегічної стійкості підприємства відносяться:

- а) узагальнюючі показники;
- б) розширена система показників;
- в) часткові показники;
- г) всі вищеназвані.

2. Другим етапом оцінювання стратегічної стійкості підприємства зв'язку є:

- а) підготовчий етап;
- б) аналітичний етап;
- в) етап планування і збирання інформації.

3. Третім етапом є оцінювання рівнів підсистем стратегічної стійкості підприємств зв'язку:

- а) вірно;
- б) не вірно.

4. Визначено такі рівні підсистем стратегічної стійкості підприємств зв'язку:

- а) динамічний, стабільний, прийнятний, нестійкий та кризовий;
- б) підготовчий, етап розвитку, зростання та спад;
- в) державний, міжнародний, галузевий, виробничий.

5. Для динамічного рівня стратегічної стійкості підприємства є характерним:

- а) збалансована рівновага;
- б) стабільна кадрова політика;
- в) охорона навколишнього середовища;
- г) всі вищеназвані.

6. Оцінювання стратегічної стійкості підприємств в умовах нестабільного ринкового середовища є важливою складовою у визначенні проблем, що перешкоджають забезпеченню стійких позицій на ринку послуг зв'язку:

- а) вірно;
- б) не вірно.

7. За якими ознаками визначається рівень стратегічної стійкості підприємства?

- а) здатність підприємства сплачувати податки;
- б) ефективність діяльності підприємства, кадрова політика і охорона навколишнього середовища;
- в) положення підприємства на міжнародному ринку.

8. Скільки всього рівнів підсистем стратегічної стійкості підприємств зв'язку запропоновано до вивчення:

- а) чотири;
- б) п'ять;
- в) шість.

9. П'ятим етапом оцінювання стратегічної стійкості підприємств є нейромережеве прогнозування:

- а) вірно;
- б) не вірно.

10. Шостим етапом оцінювання стратегічної стійкості підприємств є отримання узагальнюючого показника:

- а) вірно;
- б) не вірно.

11. Шостим етапом оцінювання стратегічної стійкості підприємств є надання рекомендацій щодо забезпечення стратегічної стійкості:

- а) вірно;
- б) не вірно.

Лекція №8

1. Забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку являє собою сукупність заходів і способів, а також створення умов, що сприяють підтримці значення економічної стійкості підприємства зв'язку на заданому рівні і запобігають її зниженню в умовах постійно мінливого зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства:

- а) вірно;
- б) не вірно.

2. Забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку на основі його інноваційної активності припускає підтримку рівня стійкості в умовах інноваційного розвитку підприємства зв'язку й за рахунок впровадження ним інновацій:

- а) вірно;
- б) не вірно.

3. Інноваційна активність сприяє ефективному функціонуванню й розвитку підприємства зв'язку:

- а) так;
- б) ні.

4. Економічна стійкість підприємства включає такі складові елементи, як:

- а) поточне функціонування;
- б) підприємство;
- в) розвиток;
- г) інноваційна активність;
- д) всі вищезазначені.

5. Процес впровадження інновацій, з одного боку, є необхідною умовою для досягнення успіху підприємством зв'язку і забезпечення стійкості, а, з іншого – це джерело витрат і складностей, що її знижує:

- а) вірно;
- б) не вірно.

6. Ресурсні можливості підприємства визначають його інноваційні прибутки, які воно може отримати без втрати стійкості:

- а) вірно;
- б) не вірно.

7. В процесі управління інноваційною діяльністю необхідно порівнювати темпи зростання інноваційних витрат і стійкість підприємств зв'язку:

- а) вірно;
- б) не вірно.

8. Для забезпечення економічної стійкості підприємства зв'язку на основі його інноваційної активності необхідно доцільно розподіляти ресурси між його поточним функціонуванням та розвитком:

- а) вірно;
- б) не вірно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Большой экономический словарь: 22000 терминов / [А.Н. Азрилиян, Е.В. Калашникова, О.В. Мещерякова и др.] – [4-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Ин-т новой экономики, 1999. – 1245 с.
2. Ареф'єва О.В. Оцінка рівня економічної стійкості підприємств сфери послуг / О.А. Арефєва, Д.М. Городянська // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С.106.
3. Іванов В.Л. Управління економічною стійкістю промислових підприємств (на прикладі підприємств машинобудівного комплексу) / Іванов В.Л. – Луганськ: СНУ ім. В.Даля, 2005. – 268 с.
4. Сімах Ю.А. Визначення поняття «конкурентоспроможність підприємства» // www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VMSU/2007-01/07suapkp.htm.
5. Гатаулин А.М. Система прикладных статистико-математических методов обработки экспериментальных данных / Гатаулин А.М. – М.: Изд-во МСХА, 2002. – Ч.1. – С. 22-24.
6. Швиданенко Г.О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства / Г.О. Швиданенко, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2002. – 192 с.
7. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. / Василенко В.О. – К.: ЦУЛ, 2003. – 504 с.
8. Білик М.Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств / М.Д. Білик // Фінанси України. – 2008. – № 3. – С. 117-128.
9. Фінансові механізми стратегічного управління розвитком підприємства / [Ю.О. Путятін та ін.]. – Харків: Основа, 2007. – 488 с.
10. Пушкар Р.М. Менеджмент: теорія та практика: підручник / Р.М. Пушкар, Н.П. Тарнавська. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. – 490 с.
11. Абросимов И.Д. Менеджмент как система управления хозяйственной деятельностью / И.Д. Абросимов, В.П. Медведев. – М.: Знание, 2002. – 96 с.
12. Завадський Й.С. Менеджмент: Management / Й.С. Завадський. В 3 т. – Т. 1. – [3-тє вид., доп.]. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2001. – 542 с.
13. Ладыко И.Ю. Эволюция концепции менеджмента / И.Ю. Ладыко, В.Э. Маслюк // Економіка. Менеджмент. Підприємництво: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету. – Вип. 3. – Луганськ: СНУ, 2006. – С.119-218.
14. Цямрюк Ю.С. Зміст економічної стійкості підприємства та методи її аналізу [Електронний ресурс] / Ю.С. Цямрюк. – Електронні текстові дані. – Режим доступа: http://suiai.edu.ua/projects/icmiu-iep/download/conference-2009-section-2-1-tsyamryuk_yus-report.doc.
15. Економіка підприємства; за ред.А.В. Шегди. – К.:Знання, 2007. – 112 с.
16. Дацків Р.М. Економічна безпека у глобальному вимірі / Р.М. Дацків // Актуальні проблеми економіки. - 2004. - № 7 (37). - С. 143-153.

17. Кірієнко А.В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка підприємства і організація виробництва» / А.В. Кірієнко. - К., 2000. – 19 с.
18. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : [монографія] / Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. - К. : Лібра, 2003. - 280 с.
19. Плетнікова І.Л. Визначення рівня і забезпечення економічної безпеки залізниці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.04 «Економіка транспорту і зв'язку» / І.Л. Плетнікова. - Х., 2001. – 15 с.
20. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / Шлыков В.В. / СПб.: Алетейя, 1999. - 138 с.
21. Шлыков В. Экономическая безопасность предприятия / В. Шлыков // РИСК. – 1997. - № 6. – С. 61 – 63.
22. Шлыков В. В. Экономическая безопасность предприятия / В. В. Шлыков // ЭКО. – 2002. - № 11. – С. 94 – 99.
23. Википедия. Свободная энциклопедия. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki>.
24. Национальная социологическая энциклопедия. – Режим доступа: <http://voluntary.ru/dictionary/568/word>.
25. Российская энциклопедия по охране труда: В 3 т. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Изд-во НЦ ЭНАС, 2007. Т.1: А-К. — 440 с.: ил. Т.2: Л-Р. — 408с.: ил. Т.3: С-Я. — 400 с.: ил.
26. Заплатинский В. М. Терминология науки о безопасности // Zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie «Bezhecnostna veda a bezpecnostne vzdelanie». — Liptovsky Mikulas: AOS v Liptovskom Mikulasi, 2006.
27. Экономическая безопасность: [энциклопедия] / [А.Г. Шаваев, А.Т. Багаутдинов и др.]. — М. : Правовое посвящение, 2001. — 512 с.
28. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / [под. ред. Е. А. Олейникова]. - М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. - 288 с.
29. Ильяшенко С.И. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С.И. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки.-2003.-№ 3 (21).-С. 12-19.
30. Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств в умовах ринкової економіки : дис... кандидата екон. наук спец. 08.06.01 / економіка, організація і управління підприємствами / Кузенко Тетяна Борисівна. - К., 2003. - 194 с.
31. Тамбовцев В. Объект экономической безопасности России // Вопросы экономики. – 1994. - № 12. – С. 35-42.
32. Лысенко Ю.Г. Механизмы управления экономической безопасностью / Ю.Г. Лысенко, В.Г. Лопатовський // Вісник Технологічного університету Поділля. – 2004. - № 4.4.1. – Т. 1. – С. 177-180.

33. Судакова О.І. Стратегія забезпечення належної економічної безпеки підприємства / О. І. Судакова, Д. В. Гречко, А. В. Шкурупій. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/4_SVMN_2007/Economics/18818.doc.htm.

34. Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия [електронний ресурс] / В. В. Белокуров // Режим доступу : // [http : // www.safetyfactor. ru](http://www.safetyfactor.ru) – 20.01.2005.

35. Ковальов Д. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства / Д. Ковальов, І. Плетнікова // Економіка України. - 2000. - № 4. - С 35-40.

36. Кракос Ю. Б. Подход к оценке уровня финансовой составляющей экономической безопасности предприятия / Ю.Б. Кракос, Н.И. Серик // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. - № 12. – С. 7.

37. Основи створення комплексної системи економічної безпеки підприємства: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / Коваленко К.В. – Режим доступу до статті <http://www.nbuv.gov.ua>

38. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов / [Гусев В. С., Демин В. А., Кузин Б. И. и др.]. – СПб.: Очарованный странник, 2001. – 288 с.

39. Современный толковый словарь. - М.: Большая Советская Энциклопедия, 1997.

40. Грунин О.А. Экономическая безопасность организации : [учеб. пособ.] / О.А. Грунин, С.О. Грунин. - СПб.; М.; Х.; Минск: Питер, 2002. - 160 с.

41. Лоханова Н.О. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку / Н.О. Лоханова // Економіст. - 2005. - № 2. - С. 52-56.

42. Меламедов С.Л. Формирование стратегии экономической безопасности предпринимательских структур: дис... кандидата экон. наук: 08.00.05 / Меламедов Сергей Леонидович. – СПб., 2002. – 146 с.

43. Прокопiшина О.В. Управління економічною безпекою зовнішньоекономічної діяльності підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». – Х., 2009. - 20 с

44. Економіка підприємства: підручник; за заг. ред. С.Ф. Покропивного. - К: КНЕУ, 2001. – 526с.

45. Ареф'єва О. В. Наукові основи формування економічної безпеки підприємств / О. В. Ареф'єва // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України : зб. матер. наук.-практ. конф., (Київ, 16-17 травня 2001 р.). – К. : Вид-во Європ. ун-ту фінансів, інформ. систем, менеджменту і бізнесу, 2003. – С. 49-53.

46. Мак-Мак В.П. Служба безопасности предприятия. Организационно-управленческие и правовые аспекты деятельности / Мак-Мак В. П. - М. : Мир безопасности. – 1999. - 160 с.

47. Бендиков М. А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития / М.А. Бендиков // Менеджмент в России и за рубежом. - 2000. - № 2. - С. 17-30.

48. Волков И.М. Проектный анализ / И.М. Волков, М.В. Грачева. – М.: Банки и биржи: ЮНИТИ, 1998. – 422 с.
49. Забродский В. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В. Забродский, Н. Капустин // Бизнес-информ. - 1999.-№ 15-16. - С. 35-37.
50. Ковалев Д. Экономическая безопасность / Д.Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. - 1998. - № 10. - С. 48-51.
51. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы: учебн. пособ. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 576 с.
52. Подлужна Н.О. Вибір критерія економічної безпеки підприємства / Н.О. Подлужна // Наукові праці Донецького державного технічного університету. - 2002. - № 46. - С 10-16.
53. Подлужна Н.О. Організація управління економічною безпекою підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Інститут економіки промисловості НАН України / Н.О. Подлужна. - Донецьк, 2003. -20 с.
54. Шлыков В.В. Экономическая преступность: историко-правовые аспекты: учеб. пособ. / Шлыков В.В. - Рязань: Рязанский ин-т права и экономики, 2000. - 67 с.
55. Іващенко Г.А. Ідентифікація дефініції «економічна безпека підприємства» / Г.А. Іващенко, О. Ф. Ярошенко // Науковий журнал «Бізнес Інформ», 2011. – № 9. – С. 129-131.
56. Економічний аналіз ; за ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.
57. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія / Васильців Т.Г. – Львів: Арал, 2008. – 384с.
58. Большой экономический словарь; под ред. А. Н. Азрилияна. – [5-е изд., доп. и перер.]. – М.: Институт новой экономики, 2002. – 1280 с.
59. Філософський словник; за ред. В. І. Шинкарука. – [2-ге вид. перер. і доп.]. – К.,1986. – 800 с.
60. Андрющенко М.П. Економічна безпека підприємства в аспекті ресурсного підходу [Електроний ресурс] / М.П. Андрющенко, О.В. Озаріна.
61. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / Ортинський В.Л., Керницький І.С., Живко З.Б. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
62. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
63. Геець В.М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / [В.М. Геець, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк та ін.]. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.

64. Логутова Т.Г. Економічна безпека підприємства: сутність, завдання та методи забезпечення [Електронний ресурс] / Т.Г. Логутова, Д.І. Нагаєвський. – Режим доступу: <http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/730/37.1.pdf?sequence=1>
65. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз [Електронний ресурс] / Б.Є. Грабовецький. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/ekonomika/ekonomichniy_analiz_-_grabovetskiy_bye
66. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: навч. посіб. / О.С. Філімоненков. – [2-ге вид., перер. і доп.]. – К: МАУП, 2004. — 328 с.
67. Смірнова Т.О. Фінансова стійкість підприємства [Електронний ресурс] / Т.О. Смірнова, К.К. Усатюк. – Режим доступу:
68. Житний П.Є. Фінансова стійкість підприємства і її вплив на економічну безпеку регіону [Електронний ресурс] / П.Є. Житний, В.В. Тищенко. – Режим доступу: <http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/2106/1/Gitni.pdf>
69. Нагорна І.І. Оцінка стійкої економічної безпеки промислового підприємства [Електронний ресурс] / І.І. Нагорна. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ekpr/2008_19/nagorna.pdf
70. Немченко В.В. Фінансово-економічна безпека та її значення в підготовці фахівців [Електронний ресурс] / В.В. Немченко, Л.В. Іванченкова, Г.О. Ткачук. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ekhp/2012_3/files/st14.pdf
71. Мельник Л.Г. Основи стійкого розвитку: навч. посіб. [для післядипломної освіти] / Мельник Л.Г. – Суми : Університетська книга, 2006. – 366 с.
72. Джулай В.О. Антикризове управління в банківському секторі економіки України / В.О. Джулай // Регіональна економіка. – 2008. – № 3. – С. 65–70.
73. Ареф'єва О.В. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи її забезпечення / О.В. Ареф'єва, Д.М. Городянська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 8. – С. 83–90.
74. <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/341056.html>
75. Анохин С.Н. Методика моделирования экономической устойчивости промышленных предприятий в современных условиях / Анохин С.Н. – Саратов: Сарат. гос. техн. ун-т, 2000. – 40 с.
76. Брянцева И.В. Рейтинговая оценка экономической устойчивости строительного предприятия / И.В.Брянцева // Экономика строительства. - 2002. - № 11.- С.20-27.
77. Зайцев О.Н. Оценка экономической устойчивости промышленных предприятий (на примере промышленности строительных материалов): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.05 – розвиток продуктивних сил та регіональна економіка / О.Н. Зайцев. – Хабаровск, 2007. – 23с.
78. Золотов А.А. Оценка устойчивости функционирования и развития предприятий нефтегазовой промышленности: автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня канд. екон. наук: 08.00.05 – розвиток продуктивних сил та регіональна економіка / А.А. Золотов. – Пермь, 2003. – 25 с.

79. Іванов В.Л. Управління економічною стійкістю промислових підприємств (на прикладі підприємств машинобудівного комплексу) / Іванов В.Л. // Східноукр. нац. ун-т ім. В.Даля. — Луганськ, 2005. — 266 с.

80. Пергамент М.Д. Управление экономической устойчивостью полиграфических предприятий: автореф. дис.... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.05 – розвиток продуктивних сил та регіональна економіка // М.Д. Пергамент. – М., 2005.- 26с.

81. Поліщук О.А. Теоретико-методологічні основи оцінки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств / О.А. Поліщук // Економіка: проблеми теорії та практики. – Д., 2007. – Вип.225. – Т.2. – С. 367–374.

82. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия /Г.В. Савицкая. – Минск: ООО «Новое знание», 2000. – 688 с.

83. Мохонько Г.А. Оцінювання стратегічної стійкості підприємств видавничо-поліграфічної галузі в умовах нестабільного ринкового середовища / Г.А. Мохонько // Ефективна економіка. – 2009. - № 2. – С. 148-154.

84. Ячменева В.М. Менеджмент организаций: современные проблемы управления: учеб. пособие [для студентов экономических специальностей] / В.М. Ячменева, Г.М. Чернецова, А.И. Сулыма. – Симферополь: ДОЛЯ, 2007. – 344 с.

Навчальне видання

Новицька Світлана Сергіївна

ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЗВ'ЯЗКУ

Конспект лекцій з дисципліни

«Економічна стійкість підприємства зв'язку»

Для студентів спеціальності 8.03050401

«Економіка підприємства»

(за видами економічної діяльності)

денної і заочної форм навчання

Редактор Кодрул Л.А.

Комп'ютерне верстання Гардиман Ж.А.